

PSYKOPATI, NEUROPSYKOLOGI OG MORALSK ANSVAR

1. semesterprojekt
Roskilde Universitet
Humbach 07.2
Efterårssemestret 2013
Antal anslag: 131.145

Vejleder: Simon Uffe Borchmann

Gruppe 5
Clara Børrild Mendes
Nina Rosentoft Christensen
Iben Tvilsted
Julie Slott Speich
Signe Mee Greiner

Abstract

As humans we tend to act morally responsible in society due to norms and values. But is it acceptable to judge others, if they are unable to act upon what society expects, e.g. psychopaths? That's the main concern in this study and therefore it sets out to examine whether psychopaths can be held morally responsible for their actions. In order to do that, the study illuminates psychopaths from a psychological and neuroscientific approach. The psychological perspective focuses on the psychopath's behavior in society and in relation to other people. When concluding that an agent is fulfilling the demands of psychopathy, a diagnostic system is used to point out the characteristics, which contributes to determine when an agent can be classified as a psychopath. Furthermore the psychology and the neuroscientific perspective focus on the agent's cognitive brain structures. By including an investigation of abnormal brains, which have been MRI-scanned, it was proved that the agent's behavior can be caused by regulative differences in the abnormal brain.

To discuss moral responsibility, philosophical theories concerning free will, determinism and moral responsibility have been used. Based on five different responsibility theories the philosophers, Peter Frederick Strawson, John Martin Fischer and Mark Ravizza, Frankfurt, Piers Benn and Galen Strawson, define what it takes for an agent to be moral responsible according to their beliefs. By analysing and discussing, in combination with a psychological and neuroscientific point of view, the study concludes, that none of the theories constitutes a plausible bid alone, since every one of them is lacking some determinant factors. That's why a combination of Galen, Frankfurt and Strawson's theories represents the most plausible bid. It is however still questionable whether a psychopath can be completely responsible for his/her actions.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Indledende	5
<i>Problemfelt og problemformulering</i>	6
<i>Begrebsafklaring og afgrænsning</i>	7
<i>Metode</i>	9
<i>Dimensionsforankring</i>	9
1. FÆNOMENFORSTÅELSE	12
<i>Psykopatens psykologi</i>	12
Salman Akhtar: Personlighedsforstyrrelsens kendetegn	13
Udvikling af psykopati	15
Sociale og familiære forhold	16
Diagnosticering af psykopater	19
Neuropsykologi	22
Den normale hjerne versus den anormale hjerne	23
Er alle psykopater mænd?	26
<i>Afrunding</i>	27
2. MORALSK ANSVARLIGHED	30
<i>P. F. Strawson "Freedom and Resentment"</i>	31
Determinisme	32
Optimister og pessimister	32
De reaktive attituder	35
<i>Den personlige reaktive attitude</i>	36
<i>Den generaliserede reaktive attitude</i>	36
<i>Den selv-reaktive attitude</i>	36
<i>Forudsætningerne</i>	37
<i>J. M. Fischer & M. Ravizza: "Morally responsible people without a freedom"</i>	40
Kompatibilisme og inkompatibilisme	40
Fischer og Ravizza	41
<i>Galen Strawson</i>	44
<i>Harry Frankfurt</i>	46
<i>Afrunding</i>	47

3. PSYKOPATERS MORALSKE ANSVAR	49
<i>Psykopaten i forhold til attitudeteorierne</i>	49
Piers Benn	52
<i>Psykopatens mekanisme og selvkontrol</i>	54
Harry Frankfurt	55
Fischer og Ravizza	56
<i>Det mest plausible bud</i>	58
Konklusion	60
Perspektivering	61
Litteraturliste	63
<i>Bøger</i>	63
<i>Internet</i>	63
<i>Artikler</i>	66
Bilag	68
<i>Projektteknik – En kritisk refleksion over gruppens arbejdsproces og kursets indhold</i>	68

Indledende

”Det rør dem ikke at andre bliver sårede. Hvis der er noget galt, er det nogle andres skyld. De shopper rundt, for at få tilfredsstillt deres egne behov. For dem er målet mig og mit. Midlet er hvad som helst, der er nemt og smart, forklarer Claus Werchmeister.” (Web 12)

Citatet beskriver nogle af de adfærdstræk, man ofte ser i forbindelse med psykopati. Citatet er et uddrag fra Claus Werchmeister artikel, omhandlende en kvinde, der i et ægteskab finder ud af, at hun deler liv med en psykopat. Dette vidner om, at psykopaterne ikke kun optræder på film, - som en brutal kannibal i Hannibal, eller som en morderisk enspænder i klassikeren Psycho. Psykopaterne findes iblandt alle mennesker, i offtenligheden og bl.a. arbejdsmarkedet. Psykopaten kan således være din mand/kone, din bankrådgiver eller egen chef.

Man ved med sikkerhed, at psykopati ikke er en sindssygdom, men derimod en personlighedsforstyrrelse (Web 12). Der eksisterer flere forskellige begreber for lidelsen, og de kan til dels have forskellige betydninger. Dog er der en generel opfattelse af psykopaten som person, man opererer efter, når man taler om psykopati. Denne opfattelse, vil vi redegøre for i de kommende afsnit, med henblik på, at klargøre hvilke typer psykopater vi vil arbejde med, samt hvilke begreber, vi mener, der er relevante for vores opgave. Dette skal være med til, at danne en bedre forståelse for psykopater som handlende individer, med henblik på moralsk ansvar. Den danske psykoanalytiker Thorkil Vanggard karakteriserede nogle af trækkene ved psykopati således:

”Psykopaternes handlinger er vilkårlige, uanset hvilken følelse af indre pres eller uimodståelige fristelse de end udføres under. De er ofte overvejede og planlagte; de sigter mod umiddelbar tilfredsstillelse eller umiddelbar spændingslettelse; de foretages mod gældende normer og uden hensyn til de involverede menneskers samtykke, lyst og interesse, til skade og lidelse for dem.” (Dahl 1999, 64).

Et individ, der besidder disse ekstreme personlighedstræk, anses for afvigende individer. Ud fra denne afvigelse, forstås psykopaten, som en person med personlighedsforstyrrelse, i det omfang, at de skaber dilemmaer for sig selv og deres omgivelser (Web 8). Dette har medført en undren om, hvor vidt psykopater, er i stand til, at handle på lige fod med alle andre, og i hvor stor grad

de kan kontrollere deres egen handlinger. Herunder om de er ansvarlige, for de konsekvenser og dilemmaer, som de udsætter andre for. Denne undren leder os derfor til vores følgende problemfelt, samt problemformulering.

Problemfelt og problemformulering

Der er stor forskel på, hvordan man kan være ansvarlig for sin adfærd, og hvordan man kan tage ansvar for andre. At tage ansvar for andre, er selvvalgt for psykopaten, mens det, at være ansvarlig, kan være diskuterende i forhold til psykopaten, i og med, at psykopati er en livslang lidelse, der kan hæmme individets adfærd, fra at være moralsk korrekt i forhold til samfundets givne normer.

Man kan derfor spørge ind til, om psykopater har et ansvar for sine handlinger – et moralsk ansvar, der kan påvirke forståelsen af psykopaten i vores samfund. Spørgsmålet om hvordan individets lidelse kan påvirke andre mennesker, bliver essentielt i forhold til moralsk ansvar. Kan det, at lide af psykopati, være en undskyldning for, at påføre andre fysisk eller psykisk skade? Eller har de tilstrækkelig grad af kontrol over deres drifter/impulser til selv at være, i det mindste delvist ansvarlige for deres handlinger? Hvor ligger psykopaten i spektrummet af kontrol og moralsk ansvar?

Det er essentielt for disse spørgsmål, at kunne konstatere hvorvidt psykopater er hæmmede i forhold til deres evner, til at interagere i moralske sammenhænge og i overensstemmelse med sociale normer. Grunden til denne interesse bunder i, at der er tale om individer, der kan leve iblandt andre mennesker, men har en helt anden måde at handle på. Som Vanggard beskriver det, handler de på følgende måde: ”... *mod gældende normer og uden hensyn til de involverede menneskers samtykke, lyst og interesse, til skade og lidelse for dem.*” (Dahl 1999, 64). Vi er derfor igennem disse problemstillinger kommet frem til efternævnt problemformulering:

Med udgangspunkt i psykopaters hjerne og personlige udvikling, er psykopater moralsk ansvarlige for deres handlinger?

Når vi i problemformuleringen spørger ind til psykopaterne og deres moralske ansvar, er det et udtryk for, at vi gerne vil arbejde mod en bredere forståelse af psykopaten, og væk fra den

firkantede forståelse af psykopaten som kriminel, sindssyg og følelseskold. Et plausibelt bud på vores problemformulering kan muliggøre, at sætte spørgsmålstegn ved, hvordan samfundet behandler psykopater. Vi ser en mulighed i, at kunne bevæge os væk fra straffe-fange psykopaten, for at få en større indsigt i hverdagspsykopaten. Med henblik på at diskutere psykopatens forhold til andre, på baggrund af deres attituder, neuropsykologien og vores forståelse af moralsk ansvar. Dermed skabes der mulighed for, at psykopatens lidelse kan gøres til genstand for en debat, set i lyset som et moralsk ansvarligt individ. Vi ser det derudover nødvendigt, at afklare begreber og eventuelt afgrænse vores projekt i forsøget på, at opnå det mest plausible bud, samt give et klart udtryk for, hvilke psykopater vi vil basere vores projekt på.

Begrebsafklaring og afgrænsning

Psykopati har ikke været en officiel diagnose i flere år i Danmark, men er et begreb, der er blevet anvendt siden slutningen af 1800-tallet. Begrebet psykopati ligger sig tættest op ad diagnosen dyssocial personlighedsstruktur – et europæisk begreb, der fremstilles i diagnosesystemet og viser de psykopatiske træk. Det amerikanske begreb for psykopati kaldes for antisocial personlighedsforstyrrelse, hvor der fokuseres på adfærd. Psykopati er et begreb, der kan dække over både træk og adfærd i forbindelsen med lidelsen. (Dahl 1999, 9). Dette begreb er blevet anvendt i en længere periode end andre diagnosebegreber for lidelsen, og der er en større mængde af empiri omkring dette begreb som fænomen. Vi har derfor valgt, at anvende begrebet psykopati frem for dyssocial personlighedsstruktur eller antisocial personlighedsforstyrrelse. Dette bunder også i, at begrebet psykopati, på trods af at være blevet anvendt i den daglige tale og dermed er blevet et skældsord, stadig er det begreb, der har skabt den mest nuancerede forståelse for lidelsen, og bliver i dag stadig brugt inden for psykiatrien.

Når man skal forstå psykopati fokuserer man på individets adfærd, samt arv og miljø. Disse faktorer menes at have stor betydning, for individets udvikling og vi har derfor bl.a. anvendt disse faktorer til at opnå en forståelse for lidelsen.

I forbindelse med psykopatens adfærd, arv og miljø fokuseres der hovedsagligt på de manglende tilknytningsmuligheder for psykopaten under identitetsudviklingen og dårlige opvækstvilkår. Dog har vi valgt at fokusere på voksne psykopaters adfærd, da man ikke stiller diagnosen før vedkommende er fyldt 18, dog uden at udelade de påvirkende faktorer i barndommen. Indtil da

kan symptomerne skyldes andre ting end en personlighedsforstyrrelse. For at begrænse os, fokuserer vi på psykopati i Europa og dermed psykopater der er vokset op i et vestligt miljø. Vi undlader at sætte fokus på en bestemt gruppe af psykopater, såsom kriminelle, da vi vil give et bredere billede af lidelsen.

En anden tilgang vi vil benytte os af, for at forstå psykopati som lidelse er gennem neuropsykologien. Denne kan således give et indblik i, hvordan lidelsen kan ses i psykopatens hjerne og hvilken påvirkning dette har på psykopatens adfærd.

For at forstå psykopatens adfærd, karaktertræk og personlighed, må der først og fremmest dannes en forståelse for hvad personlighed er. Med dette som grundlag kan vi derefter forstå en psykopats personlighed. Personlighed som egenskaber ses i sammenhæng med selvopfattelse, intelligens, karakter og temperament. Disse egenskaber påvirker individet, men derudover bliver individet også påvirket af, miljø, institutioner, kultur osv.. Afhængig af samspillet mellem disse dynamiske processer, kan personligheden ændre sig (Dahl 1999, 25-26). Dette er vigtigt at tage forbehold for, da det kan ændre udfaldet af vores projekt.

Systematisering af personligheden blev undersøgt af amerikanerne Robert R. McCrae og Paul T. Costa i form af fem dimensioner, også betegnet som: ”The Big Five”. Disse fem personlighedstræk uddybede de under kategorierne: *nervøsitet, udadvendthed, åbenhed for indtryk, pligtopfyldenhed* samt *venlighed* (Dahl 1999, 29), som alle er med til at måle, om individer kan have en personlighedsafvigelse. Statistisk set er det kun 5% af befolkningen, der viser afvigende eller yderlige træk fra nogle af de fem dimensioner, og som dermed kan siges, at have en personlighedsafvigelse (Dahl 1999, 29-32). ”The Big Five” kan bruges i mange sammenhænge til forståelsen af personlighed, ikke kun til psykopatibegrebet.

Handlingerne psykopaten udfører, påvirker andre i en forstand der kan være skadelig, som Vanggaard udtrykte. Men psykopaten er i en vis forstand, også selv skadet i form af deres lidelse, som blandt andet kan dokumenteres ved hjælp af neuropsykologi. Det kan dermed diskuteres hvorvidt en psykopat kan tage ansvar, eller er ansvarlig, for sin adfærd.

Metode

Vi vil undersøge hvordan psykopater forstås i dag, samt hvordan psykopaten påvirker samfundet og andre individer. Denne undersøgelse vil vi bruge, som grundlag for vores diskussion. Vores projekt, anvender blandt andet psykologi og neuropsykologi, med henblik på, at skabe en bredere forståelse af psykopaten samt psykopati som lidelse. Ud fra de valgte filosofiske tekster, vil vi diskutere de forskellige ansvarsteorier, som vi vil benytte i forbindelse med vores diskussion omkring psykopaten moralske ansvar. Således er vores projekt filosofisk, med videnskabelige og psykologiske elementer, der hovedsageligt er baseret på ansvarsteorier fra P.F. Strawson og Fischer og Ravizza.

De to centrale begreber i problemformuleringen: *psykopati* og *moralsk ansvar* tydeliggøres igennem en analyse vha. videnskabeligt og filosofisk empiri. Ud fra dette, vil vi diskutere de to begreber. Det vil vi blandt andet gøre ud fra de valgte filosofiske tekster, som hver især giver deres bud på, hvornår en agent kan anses for værende moralsk ansvarlig. For at analysere de filosofiske tekster, har vi anvendt den normative filosofiske metodetilgang. Herved vil der fremgå en redegørelse af vores empiri, og en fortolkning af filosofernes teorier, samt en anvendt begrebsanalyse, hvorved vi vil få klarlagt, hvordan moralsk ansvar kan forstås. I sammenhæng med de filosofiske tekster, anvender vi en argumentationsanalyse, der skal bidrage med en nuanceret forståelse af filosofernes argumenter samt holdninger. Herefter, vil vi ved brug af den komparative analyse, undersøge eventuelle modsætninger eller ligheder blandt filosofernes ansvarsteorier. Vi vil herefter diskutere de forskellige ansvarsteorier, ud fra den forståelse vi har fået fra henholdsvis fra neuropsykologien og psykologien af psykopatens adfærd. Dernæst vil vi diskutere os frem til, det mest plausible bud på om en psykopat kan anses som værende en moralsk ansvarlig agent.

Dermed har vi i vores projekt inddraget forskellige tilgangsvinkler, med det formål, at vurdere psykopatens moralske ansvar bedst muligt. Dog er vi klar over, at en komplet forståelse vil være umulig, blandt andet i forhold til teksternes udgivelsesår, samt omfanget af teoriernes hensigter.

Dimensionsforankring

I vores projektarbejde, har vi valgt, at benytte os af dimensionerne subjektivitet og læring, samt filosofi og videnskab. Grunden til vi har valgt disse dimensioner i vores projekt skyldes, at vi

finder det relevant at afklare, hvornår en psykopat kan anses for værende moralsk ansvarlig for sine handlinger, ved brug af psykologiske, videnskabelige og filosofiske elementer.

Dimensionsfaget subjektivitet og læring har vi anvendt på baggrund af, at få en bredere og mere nuanceret forståelse for psykopatens adfærd, samt årsagen bag hans eller hendes handlinger.

Subjektivitet og læring fokuserer på relationerne mellem individet og samfundet og dermed på psykopaten og samfundet. Dimensionen behandler spørgsmålet om, hvordan man som individ tænker, og agerer, samt spørgsmålet om hvorfor man tænker og agerer som man gør. Vi vil ud fra denne dimension, tage udgangspunkt i psykopaten og undersøge følgende: udvikling af psykopati, de bagvedliggende sociale og familiære forhold, diagnosticering af psykopati, samt undersøge psykopatens adfærd og de kognitive strukturer ud fra et neuropsykologisk synspunkt.

Inden for dimensionen subjektivitet og læring arbejder man med to forskellige tilgange. Den ene tilgang, har subjektet som fokus, og fokuserer på subjektets relationer i sociale sammenhænge. Psykopaten belyses ud fra denne dimension, som et tænkende individ, i samspil med det samfund der ageres i. Her vil vi undersøge hvordan psykopaten bliver påvirket som individ, på baggrund af de sociale rammer - herunder arv og miljø. Derudover, inddrages faget neuropsykologi, som har psykopatens hjerne i fokus. Dette fokus er med til at danne et anderledes overblik over vores forståelse for psykopaten, ved at undersøge eventuelle ”anormale” kognitive strukturer i psykopatens hjerne. Man kigger derved bag om adfærd, og i stedet for fokuserer man på den biologiske årsag til psykopatens adfærd samt handlinger.

Den anden dimension er filosofi og videnskab. I forbindelse med denne dimension har vi valgt, at basere vores projekt på filosofiske tekster om moralsk ansvar, der tager udgangspunkt i ansvarsteorier. Filosofi fungerer i vores opgave i form af filosofiske tekster, som har til opgave, at belyse det etiske spørgsmål: hvornår man som individ er moralsk ansvarlig for sine handlinger? Grunden til vi har valgt dimensionen filosofi og videnskab, er fordi vi ønsker, at få et indblik i den filosofiske tilgang, og derved kunne anvende den filosofiske refleksion på vores problemfelt, hvor spørgsmålet om hvad der er moralsk rigtigt og forkert, bliver essentielt. Derudover vil filosofi være et skelet for vores diskussion, hvor vi bidrager med elementer fra subjektivitet og læring.

Subjektivitet og læring anvendes i den første del af vores opgave (fænomenforståelsen), og efterfølgende anvendes filosofi og videnskab i forbindelse med afsnittet om (ansvarsteoriene). Afslutningsvis vil vores diskussion være en sammensætning af begge dimensioner, og ud fra disse, vil vi finde frem til det mest plausible bud på vores problemformulering, samt en samlet konklusion.

1. FÆNOMENFORSTÅELSE

I følgende afsnit vil der blive redegjort for fænomenet psykopati, på baggrund af psykologisk viden og neuropsykologisk forskning. For at forstå begrebet psykopat, må man først og fremmest kunne forstå de bagvedliggende faktorer, der ligger til grund for psykopatens adfærd. Med denne viden i mente, vil det hjælpe til en bedre forståelse for den kommende diskussion omkring moralsk ansvar i senere afsnit. Først kigges der på den psykologiske tilgangsvinkel, med fokus på hvordan og hvornår man karakteriserer en person som værende psykopat. Dette gøres ud fra tjeklister og diagnosesystemer.

Dernæst vendes blikket indad, i den forstand, at neuropsykologien kigger på de ”skjulte” faktorer i hjernen. Det er væsentligt at der ikke kun er en psykologisk forklaring på individers forskellige adfærd, men at der også er en mere videnskabelig forklaring. Dette er væsentligt for at kunne debattere moralsk ansvar mere nuanceret. Det er sværere at bedømme om folk er moralsk ansvarlige, hvis man ved at de nødvendigvis ikke selv har kontrol over deres handlinger, men at der netop er skjulte faktorer med i spillet. Disse kan bestå af både anormaliteter i hjernen, men også påvirkninger igennem livet, der vil være bestemmende for individets adfærd.

Med den psykologiske og neuropsykologiske viden, vil dette i sammenspil med analysen af de filosofiske teorier, give et godt udgangspunkt for besvarelsen af vores fremstillede problemformulering.

Psykopatens psykologi

Ethvert individ besidder forskellige karaktertræk og egenskaber, dog er alle ikke lige åbenlyse og ligeledes er individet ikke altid klar over, hvilke af disse der fylder mest.

Omvendt kan individet være meget bevidst om andre træk, der er med til at definere individets personlighed. Derudover kan individet skabe en facade, der kan skjule visse træk som en underliggende vrede eller sorg, der til tider kan bryde i en uventet situation. (Dahl 1999, 27) Dette medfører at det ikke altid er åbenlyst hvem, der kan lide af en personlighedsforstyrrelse eller psykopati. Individets personlighed kan ændre sig mærkbart i udviklingen frem til 20-års alderen. Herefter vil kendetegnene i individets personlighed kun ændre sig langsomt, og dermed vil udviklingen i, hvordan en person tænker, føler, sanser og handler være relativt stabil (Dahl 1999,

28). Der er derfor blevet udviklet flere tilgange, til at genkende en psykopat og måder til at kunne diagnosticere lidelsen på, hos individer der har udvist afvigende træk.

Det er netop relevant at skabe en forståelse for psykopatens kendetegn og adfærd, idet der er en sammenhæng mellem dette og dermed også et ansvar overfor andre mennesker. Der vil derfor i første del, blive taget fat om psykopati som fænomen, herunder hvilke kendetegn og diagnoser der kan skabe en dybdegående forståelse af psykopati samt vurdering af, hvorvidt psykopati er en lidelse der har en afgørende betydning for, at kunne blive diskuteret i det moralske lys.

Salman Akhtar: Personlighedsforstyrrelsens kendetegn

Den amerikanske psykiater Akhtar har fundet frem til seks faktorer, som han finder mest betydningsfulde, hvori de synlige og de skjulte aspekter hos en psykopat er blevet fremstillet (Dahl 1999, 72).

Han omtaler *selvopfattelsen* hos psykopaten, som værende selvsikker med særlige rettigheder i forhold til andre, og med en voldsom selvoptagethed. Det vil sige, at psykopaten selv mener, at være et bedre og uskyldigt individ, hvorimod andre omkring kan være de krænkende mennesker (Dahl 1999, 78). Dog fremstiller Akhtar yderligere med de skjulte faktorer, at der bagved denne uskyldighedsfølelse eller bedrefølelse, ligger en mindreværdsfølelse og en forvirring omkring sig selv. Psykopaten vil have ondt af sig selv, og udelader til tider at tage hensyn til sig selv (Dahl 1999, 72). Derudover beskriver Akhtar psykopaten som åbenlys og karakteristisk i sit *forhold til andre*, hvilket kan være misvisende for omgivelserne, da psykopaten opfatter andre som bedrageriske. Dette bunder i en egentlig ubevidst mistillid til sig selv, der vil resultere i kortvarige og kontante forhold, og kan skabe problemer for et liv med familie eller venner. Psykopaten kan ikke leve sig ind i andres følelser eller behov, og har en nedvurderende tilgang til andre (Dahl 1999, 78). Dette kan betyde, at psykopaten ikke kan være solidarisk overfor andre individer eller kan forudse hvilke problemer det kan skabe overfor andre.

Psykopatens *sociale tilpasning*, illustrerer Akhtar derfor som stærkt problematisk, idet psykopaten har en anomal relation til andre mennesker. Charmen, får psykopaten til at udstå tiltrækkende, og som et spændingssøgende individ. Årsagen til dette kan være, at psykopaten føler, at have et kedeligt og mangelfuldt liv. Psykopater kan endda mangle en form for fremtidsplan, da evnen til at begå sig i samfundet er svag, og de søger derfor nemme veje til

penge, magt og en positivt ydre opfattelse. Uden at andre kan nå at opfatte det, kan psykopaten have tilegnet sig ære gennem løgne om eksempelvis navn og uddannelse. Dette betyder, at psykopaten typisk lever et dobbeltliv, enten for vindingens eller fornøjelsens skyld, som en patologisk løgner (Poulsen 2003, 54). Ifølge Akthar gør kedsomhed i hverdagen og en manglende forståelse for et andet menneske, *kærlighed og seksualitet* i et forhold problematisk, da psykopaten kan ty til mishandling, for at skabe spænding (Dahl 1999, 80). Dette betyder, at psykopaten dermed tilsidesætter og ignorerer andres følelser, rettigheder og værdier, og dermed ikke tager hensyn, eller virker til at forstå hvordan andre bliver påvirket af psykopatens umoralske adfærd.

Psykopatens *moral, normer og idealer* overfor andre er altså mangelfulde og evner ikke at udvise ægte skyldfølelse og skam. Derudover vil der heller ikke være respekt for love eller normer i samfundet, hvilket kan resultere i ekstrem spillelidenskab og derunder bedrageri eller endda kriminalitet. Psykopaten vil komme med bortforklaringer eller overføre ansvaret på andre. Derudover anvender psykopaten typisk et stort ordforråd, for at skabe positive billeder om sig selv. Det kan ses ved mange armbevægelser og langvarig øjenkontakt, der kan virke overbevisende. Hvad omgivelserne ikke vil være klar over er, at psykopaten ikke har en så stor viden som udtrykt (Dahl 1999, 73).

Som Akhtars seks faktorer beskriver, vil psykopat *springe over hvor gærdet er lavest*, hvilket vil sige, at en psykopat handler ud fra mål. Når psykopaten hviler i sig selv, vil de føre sig bemærket frem, virke positive udadtil men kontrollerende og overbevisende mennesker, selvom der bagtil kan ligge flere kendetegn som aggressivitet, kedsomhed eller magtesløshed. Visse skjulte kendetegn kan hos psykopaten ligge ubevidst, hvilket vil sige, at individet i situationer ikke selv er klar over, at der skabes en facade (Web 7). I og med at psykopaten lægger ansvaret over på andre i dømmende situationer, kan der derfor argumenteres for, at psykopaten *vælger* at undgå ansvar. Det er altså problematisk at kunne sige at en psykopat kan handle solidarisk ud fra Akhtars personbeskrivelse af psykopaten. Dog virker det til, at psykopati er en lidelse der kan betegnes som nærmere destruktivt, frem for grandios.

Ud fra nogle af Akhtars punkter kan det virke ligetil, at udpege en psykopat, mens det på andre punkter virker umuligt, at kunne skelne mellem individet med psykopati og individet uden. Til forståelse af lidelsen er det relevant, at skabe sammenhæng mellem trækkene vi ser hos

psykopaten og årsagerne til disse. En anden metode til at forstå psykopater er ved, at undersøge forudsætningerne for at udvikle lidelsen.

Udvikling af psykopati

Forudsætningerne for at udvikle psykopati karakteriseres bl.a. ved *Risikofaktorerne*. Faktorerne forholder sig forskelligt i forhold til køn, skolegang, ungdom, intelligens, by og land, og er bygget på baggrund af ECA-undersøgelser (Dahl 1999, 134).

Der menes at være større risiko for at finde lidelsen hos en ud af fem mænd end kvinder.

Derudover viser undersøgelser, at psykopatiske træk kan ses allerede i skolegangen, afhængig af, hvordan børnene handler. Den del af børnene der dropper tidligere ud end dem der foretager en videregående uddannelse har større chancer for at udvise psykopati. Derudover menes der, at forholdene i by og på landet har en forskellig indflydelse. Det viser sig, at livsvilkår hvor individer bor i tætte omgivelser med forøget anonymitet og for lidt plads, kan være grundlaget for irritation og voldelighed (Dahl 1999, 135). Ud fra dette kan det tænkes at der kan være et større antal af individer i storbyer der udvikler psykopati. Områder der er fyldt med mennesker og et hektisk liv giver adgang til at være nedtrykt, blive aggressiv og have mindre tålmodighed, som er træk i Akhtars personlighedsanalyse. Dette står i modsætning til mennesker på landet, der lever et roligere liv, og formentlig ikke har lige så store risikofaktorer.

Udover risikofaktorerne kan lidelsen også vise sig i livsstilen. Dette omhandler bl.a. civilstanden og samlivshistorien der indikerer, at der er en større procent af individer der har været igennem samlivsbrud der lider af psykopati i forhold til dem, der stadig er i et forhold. Derudover kan den socioøkonomiske status have samme påvirkninger. Der er flere personer med lidelsen der har haft en langvarig arbejdsløshed frem for personer der kan finde job inden for en kortvarig periode. Job-niveau og indtægtsniveau viser sig dog ikke at have nogen sammenhæng med psykopati (Dahl 1999, 136-137). Dette sætter sig dog op imod forståelse af at psykopater er dygtige til at placere sig i de høje stillinger, typisk set i stillinger med autoritet. (Web 8) Der kan således argumenteres for, at risikofaktorerne kan være behjælpelige til forståelsen, men stadig ikke er endegyldig for vores forståelse af fænomenet. Dog kan der ved yderligere undersøgelse af individet findes frem til årsagsfaktorer og risici, der kan have haft en effekt på, hvordan psykopati er blevet udviklet hos individet. Udover de risikofaktorer der medvirker til at udvikle

psykopati må der tages fat på de sociale og familiære forhold under opvækst og udvikling. Dette er relevant i forhold til at forstå hvordan individet socialt kan være blevet behandlet dårligt, eller har haft oplevelser under interaktioner der kan have haft påvirkning på, hvorvidt individet i fremtiden behandler andre mennesker skadeligt eller umoralsk.

Sociale og familiære forhold

Det er nødvendigt at se på den sociale arv i forbindelse med udviklingen af en psykisk lidelse. Psykopati er ikke blot en lidelse individet bliver født med, men en lidelse individet kan videreudvikle via, udefrakommende elementer i socialiseringsprocessen. Også disse anses for risikofaktorerne. Af andre forhold der kan have påvirket individet i barndommen, er de sociale og familiære forhold, herunder: opvæksten, social status, familiære forhold, socialiseringen og antisocial adfærd. Derfor vil vi i dette afsnit, tage udgangspunkt i disse faser, med det formål, at undersøge hvordan den sociale arv kan påvirke individet.

Der er flere forskellige måder, at karakterisere den sociale arv på. Ifølge lægen Vagn Christensen indeholder definitionen af social arv ”virkningen af børnenes opvækstforhold” (Guul, 2012, 64). Lægen Vagn Christensen mener her, at individet i sin opvækst bliver påvirket mest af den sociale arv. Arv er derfor en væsentlig faktor for forståelsen af psykopati. Der er undersøgelser, der viser, at jo flere, der lider af psykopati i familien, jo større sandsynlighed er der for at andre i familien udvikler psykopati. Men når man taler om udviklingen af psykiske lidelser, er det ikke kun tale om den sociale arv, der spiller en rolle, men også de miljøer individerne befinder sig i. (Dahl 1999, 138-143)

Ud fra en undersøgelse foretaget af Lyons og medarbejdere 1995 (Dahl 1999,152) viste resultatet, at den antisociale adfærd i individets teenageår, typisk skyldes de miljøer individet begår sig i. I individets voksne år, er det derimod typisk de arvelige og ikke de miljømæssige påvirkninger, der giver udsigt for udvikling af afvigende adfærd (Dahl 1999,153). Her fremgår det, at det netop er afhængigt af hvor man er rent udviklingsmæssigt i livet, og hvilke forskellige faktorer der har en betydning for den psykiske udvikling. (Dahl 1999, 142-143). Men hvordan kan man vide sig sikker på, at man i teenageårene typisk kun lader sig påvirke af miljøer og således som også voksen - kun af den sociale arv? Der er ingen tvivl om, at miljøer og social arv spiller en vigtig rolle. Men det afhænger også af det enkelte individs udvikling.

Undersøgelser viser derudover også, at forældres måde at opdrage barnet på, hænger sammen med, hvilken social status forældrene har (Dahl 1999, 146). Familier med kortvarige uddannelser, hvor arbejdet er af lavere status, og selve familiens indtægter er påvirket af denne, vil have en betydning for tilgang til opdragelsen. Familier med længerevarende uddannelser, og/eller højere indtægter giver individet mindre chance for, at udvikle antisocial adfærd. Dette viser sig ud fra selve klassificeringen. (Dahl 1999,146) Familier fra lavere samfundsklasser har en tendens til, at benytte en opdragelsesteknik, der af en mere fysisk disciplinerings karakter og en mere autoritær pådragelse. Dette kan betyde, at individet ikke får den nødvendige anerkendelse fra forældrene. Familier fra en middelklasse benytter sig mere af fornuftsmæssige og psykologiske principper. Det betyder, at individet igennem sin opvækst får mere frihed og bliver positivt bekræftet. Dette medfører, at individet får en bedre indlæring og udvikling (Dahl 1999, 148). Hvis individet derimod vokser op i et hjem, der er præget af vold, lovløshed, alkoholmisbrug, fattigdom, afhængighed af sociale ydelser, stoffer, eller socialt belastede miljøer, har individet en større tendens for, at udvikle antisocial adfærd (Poulsen 2003, 34). Men dog skal man passe på med, at antage, at de familiære forhold danner ramme om individets udvikling. En familie, der hører under middelklassen, kan samtidig godt være en familie, der vægter individernes plads i familien højt, og den typiske beskrivelse af underklassen og overklassens måde at håndtere tingene på kan derfor i nogle tilfælde være ens. Dvs. at man ikke bør låse sig fast på familiens klassificering.

Udover at se på, hvilke forhold individet er vokset op under, kan sekundær socialiseringen også have en betydning for den væremåde, individet har i forhold til samfundsforventningerne. (Lykken 1995. Dahl 1999, 150). Typisk ses der også en sammenhæng mellem individet og individets forældres, håndtering af socialisering. Jo bedre forældrene er til at socialisere sig, des bedre bliver børnene det også. Hvorimod hvis forældrene selv er dårlige til at socialisere sig, smitter det typisk af på deres børn, og børnene vil i fremtiden selv have svært ved at socialisere sig (Dahl 1999, 151). Men man kan også antage, at hvert et individ besidder en vis evne til selv, at kunne udvikle sin socialisering, trods sine forældres manglende evne.

Ifølge David Lykken er der 3 elementer af selve socialiseringen. Det første karakteriseres som ”samvittighedsfuldhed”, hvor der her menes at individet har en vis forståelse for, hvad der er forkert, og hvad der er rigtigt, og at det ligger langt fra individet at bryde de regler samt love i samfundet. Den anden karakteriseres som ”prosocial indstilling”. Individet har en god forståelse

for, at bidrage med noget positivt i sociale kontekster, og individet besidder en general positiv holdning til andre individer. Den sidste karakteriseres som ”vilje til at tage et ansvar”. Her har individet en indre vilje, og ansvarsfølelse overfor andre medmennesker. (Dahl 1999, 151).

Udover Lykkens 3 elementer af socialisering, er dét, at kunne forholde sig til store eller mindre forandringer i familien også en vigtig kompetence hos forældrene. Det gælder Eksempelvis, hvis der i familien opstår perioder, hvor stress, økonomiske problemer, vold eller lignende har en stor indflydelse, eller hvis familien bliver splittet pga. skilsmisse. Det er ligeledes også essentielt, at forældrene formår at forholde sig ansvarlig overfor resten af familien, hvis angst eller depressioner skulle forekomme hos forældrene. Det har vist sig, at angst og depression har en negativ påvirkning på individers modning og udvikling. Hvis forældrene lider af enten angst eller en depression, har det en vis betydning for den måde, forældrene vælger at opdrage deres børn på. (Dahl 1999,151). Forældres måde at gribe opdragelsen an på, har en vis betydning på individets mulighed for at udvikle psykopati. Der ses en sammenhæng mellem selve atmosfæren i familien og udviklingen af psykiatriske diagnoser. Hvis forældrene viser og udøver en ustabil og svigtende opdragelse, er der dermed en større chance for, at individet udvikler en antisocial adfærd, og dermed er i større risiko for at udvikle psykopati.

Børn, der udviser antisocial adfærd, har svært ved at få samspil med andre børn, da de ikke passer ind i den sociale kontekst. Derudover er det børn der ikke klarer sig godt i skolen, som udvikler antisocial adfærd. Dette kan være et udgangspunkt for det udsatte barn til, at finde sammen med andre grupper af mennesker, der på samme måde kan føle sig udstødt. Samtidig er dette i flere undersøgelser blevet belyst, hvordan det kan være en start på kriminalitet og stofmisbrug (Poulsen 2003, 78). Den sociale afvisning kan dermed være med til at skubbe barnet i en forkert retning, der herved kan medvirke til, at udvikle tendensen til en opførelse uden for de samfundsmæssige acceptable normer. Den afvigende adfærd, der i en bestemt kultur ikke bliver accepteret, kan i andre kulturer være anerkendt. (Dahl 1999, 150).

Generelt kan det siges, at antisociale børn og unge vil finde sammen med andre antisociale, idet det giver større mening eller er lettere for individet. Og, som dermed forstærker hinanden i den antisociale adfærd. Dog ved man, at antisociale personer typisk kun har korte relationer, hvilket kan bunde i, at individet ikke har normale sociale relationer til andre individer, og dermed kan udvise aggressivitet som reaktion på tidligere udfordringer i barndommen (Dahl 1999,167-

169). Da psykopater ikke mener deres handlinger er forkerte, ser de heller ingen grund til at stoppe. En kriminel psykopat kan godt tilkendegive, at det, han har gjort, er forkert, og kan vise, at han angrer eller fortryder. Dette er dog udelukkende, fordi, at han har lært, at det er sådan, man teer sig i samfundet for at slippe ud af situationen lettest muligt. Psykopaten siger blot, hvad andre vil høre (Poulsen 2003,76).

I dette afsnit viser det, at de sociale relationer har en påvirkning på udviklingen af psykopati under opvæksten. Grunden til vi i dette afsnit har valgt at inddrage de sociale og familiære forhold skyldes, at det har en vigtig betydning for, at kunne skabe et bedre indtryk og forståelse af udviklingen af psykopati. Der ses nemlig en sammenhæng imellem individets opvækst og, hvordan individet vil behandle andre mennesker heraf i forbindelse moralsk ansvar. Dette kan hjælpe os til at få et bedre syn på, om en psykopat er moralsk ansvarlig for sine handlinger.

Diagnosticering af psykopater

I dette afsnit vil vi gennemgå forskellige metoder til at diagnosticere en psykopat med det formål at opnå en forståelse for lidelsen for senere at være i stand til at bedømme psykopatens moralske ansvar. Vi vil gennemgå henholdsvis det internationale sygdomsklassifikationssystem ICD-10, den amerikanske udgave kaldet DSM-IV, psykopatichecklisten af Robert Hare og endelig kort generelt beskrive diagnosticering af psykopati.

En konkret metode til at diagnosticere, at et individ lider af psykopati, er ved anvendelse af diagnosesystemer. Der er forskellige metoder til at diagnosticere psykopati eller dyssocial personlighedsstruktur som diagnosen kaldes i ICD-10. ICD-10 er det internationale sygdomsklassifikationssystem udgivet af WHO (World Health Organization) (Dahl 1999, 67). Tallet 10 indikerer at det er den 10. udgave af dette system. Herunder en oplistet udgave af symptomerne på dyssocial personlighedsstruktur ifølge ICD-10 hvoraf man skal have mindst tre af følgende kendetegn gennem længere tid for at få stillet diagnosen:

1. Grov ligegyldighed overfor andres følelser
2. Manglende ansvarsfølelse og respekt for sociale normer eller forpligtelser
3. Manglende evne til at fastholde forbindelser med andre
4. Lav frustrationstolerance og aggressionstærskel

5. Manglende evne til at føle skyld eller lade sig påvirke af erfaringer, inklusive straf
6. Bortforklarings- og udadprojektionstendens (Dahl 1999, 68)

Den amerikanske udgave af dette system kaldes DSM-IV, og er udarbejdet af APA (American Psychiatric Association) (Web 15). Den seneste udgave af systemet er fra 1994, og diagnosen i DSM-IV kaldes i antisocial personlighedsforstyrrelse. For at få stillet diagnosen må man have mindst tre af følgende kendetegn gennem længere tid, men i modsætning til ICD-10 skal man også have haft en adfærdsforstyrrelse før det 15. år (Dahl 1999, 68). Symptomerne ifølge DSM-IV er som følger:

1. Svigt mht. at følge sociale normer for lovlydig adfærd som har vist sig ved gentagne handlinger der giver grundlag for arrestation.
2. Svigefuldhed som viser sig ved gentagen løgnagtighed, brug af falsk navn eller svindel mod andre i berigelsesøjemed eller for fornøjelsens skyld
3. Impulsivitet eller manglende evne til langtidsplanlægning
4. Irritabilitet og aggressivitet som har vist sig ved gentagne slagsmål eller overfald
5. Hensynsløs uansvarlighed mht. sin egen eller andres personlige sikkerhed
6. Vedvarende uansvarlighed som den viser sig ved gentagne tilfælde af ikke at kunne holde på sit arbejde eller varetage sine økonomiske forpligtelser
7. Mangel på anger som viser sig ved at være ligegyldig over for eller rationalisere det at have såret, mishandlet eller stjålet fra andre (Dahl 1999, 67)

DSM-IV er blevet kritiseret for at have for meget fokus på den kriminelle dimension af psykopati (Dahl 1999, 66)

Et tredje diagnosesystem kaldes PCL (Psykopatitchecklisten) udviklet af Robert Hare, en canadisk psykolog. Listen består af 20 kendetegn bestående af to faktorer med indbyrdes forbindelse: Den ene faktor behandler forholdet til andre mennesker, mens den anden fokuserer på kriminalitet og impulsivitet (Dahl 1999, 69). For at få stillet diagnosen indenfor dette system, må man have mindst 15 ud af følgende 20 kendetegn gennem længere tid:

1. Glathed/overfladisk charme
2. Egocentrisk/storhedsideer om egen værdi
3. Behov for nye impulser/let ved at kede sig
4. Patologisk løgnagtighed/bedrageri
5. Bluffmageri/manipulation
6. Manglende anger eller skyldfølelse
7. Manglende følelsedybde
8. Ufølsomhed/mangel på empati
9. Parasitær livsstil
10. Opfarende/dårlig kontrol med vrede
11. Promiskuitet
12. Adfærdsforstyrrelse før det fyldte 12. år
13. Manglende realistisk langtidspanlægning
14. Impulsivitet
15. Uansvarlig forældreadfærd
16. Hyppige ægteskaber/partnerskaber
17. Kriminalitet før det fyldte 15. år
18. Svigt under prøvetid eller -løsladelse
19. Manglende ansvar for egne handlinger
20. Flere typer lovbrud blandt følgende ti: indbrud, røveri, narkotika, frihedsberøvelse, mord(forsøg), ulovlig våbenbesiddelse, seksuelle overgreb, bedrageri, grov uagtsomhed, flugt fra fængsel (Dahl 1999, 70)

I dette system gives point for hvert kendetegn med en spændevide fra 0 til maksimalt to point. Sikker til stede giver to point, sandsynligvis til stede giver et point og ikke til stede giver nul point (Dahl 1999, 85). Samlet kan man maksimalt score 40 point, og den nedre grænse for at stille en diagnose er sat ved 30 point.

Disse ovenstående diagnosesystemer falder ind under betegnelsen deskriptiv diagnostik, som søger at beskrive de afvigende personlighedstræk, der er kendetegnet ved psykopati og andre personlighedsforstyrrelser (Dahl 1999, 77). Som modstykke til den deskriptive diagnostik er der

den dynamiske diagnostik, der fokuserer på den psykologiske struktur og ressourcerne i personligheden (Dahl 1999, 78).

Man skelner mellem milde personlighedsforstyrrelser, alvorlige personlighedsforstyrrelser og psykoser. Psykopati er en alvorlig personlighedsforstyrrelse. Således hører psykopati til hos borderline personlighedsstruktur ifølge Kernbergs personlighedsstrukturer, som skelner mellem normal/neurotisk, borderline og psykotisk personlighedsstruktur. Begrebet borderline bruges ofte også i den dynamiske diagnostik, hvor borderline bruges som et udtryk for middel jeg-svaghed – således tales der om jeg-styrke, hvor den borderline personlighedsstruktur har mere jeg-svaghed end den neurotiske personlighedsstruktur og mindre jeg-svaghed end den psykotiske personlighedsstruktur (Dahl 1999, 90-92). Psykopaten er således ikke sindssyg som en person med psykose og har dermed ikke en forvrænget forestilling om virkeligheden, hvilket er væsentligt at vide når man skal bedømme deres ansvar.

Det skal bemærkes at psykopater sjældent ønsker deres diagnose, hvorfor de oftest vil bortforklare deres symptomer, fralægge sig alt ansvar, svare usandt på spørgsmål og fremstille sig selv i et positivt lys eller som et misforstået offer i tråd med de kendetegn, som er beskrevet i diagnosesystemerne. Dette kan både være bevidst og ubevidst, da mange af de personlighedstræk der kendetegner psykopati, er ubevidste for den det handler om (Dahl 1999, 75). En god kilde til viden om personlighedsstrukturen er dog at få patienten til at beskrive sit forhold til mennesker der er tæt på dem, da dette ofte vil være meget sort/hvidt (Dahl 1999, 76).

Disse deskriptive diagnosesystemer giver som helhed et godt og mere eller mindre nuanceret indblik i psykopatens adfærd og væremåde, og dermed hvordan denne er indrettet. Denne forståelse af psykopaten er nødvendig, da man må have et indblik i psykopatens væremåde for at kunne stille sig til dommer overfor deres moralske ansvar.

Neuropsykologi

I denne del af redegørelsen kigger vi nærmere på den neuropsykologiske forskning. Inden for neuropsykologien kigger man bag om personens adfærd, og retter blikket mod selve årsagen til psykopati. Det gør man ved hjælp af en kognitiv gennemgang af hjernen og dens opbygning

blandt andet via MRI-scanninger (Magnetisk resonans), som dette afsnit også bygges op omkring. Formålet med disse scanninger er blandt andet, at undersøge på hvilken måde en psykopats hjerne afviger i forhold til den normale hjerne ved hjælp af en sammenligning af scanningerne. Scannings-resultaterne kan derfra bruges til at forklare, hvordan og hvorfor personer med psykopati skiller sig ud. Altså skabes der en bedre forståelse for de bagvedliggende årsager til personens tankegang og ageren. Hensigten er at skabe et mere nuanceret overblik over forskelle i hjernens opbygning samt strukturer, som derved kan være med til at skabe en bedre forståelse for de adfærdsmønstre, eller mangel derpå, som forbindes med personer med psykopati.

Ud fra de seneste forskningsresultater ses det, at der er en markant forskel på hjerner hvor der ikke ses tegn på psykopati og hjerner med tegn på psykopati.

Der tages udgangspunkt i et forsøg lavet på King's College London Institute of Psychiatry. Det er væsentligt at kigge på de neuropsykologiske baggrunde, for at forstå en psykopats væremåde.

(Web 11)

Den normale hjerne versus den anormale hjerne

Forskere inden for neuropsykologien mener at kunne se en regulær forskel i hjernen på en person med psykopati, og det man vil kalde for en "normal" persons hjerne, blot ved at kigge nærmere på hjernens struktur. Man mener, at personer med psykopati mangler den empatiske aktivering der sker i hjernen, når der sker noget, hvor man skal reagere i forhold til andre mennesker – både i forhold til deres handlinger og egne handlinger.

Dette har flere forskellige undersøgelser forsøgt at understøtte, ved at scanne indsattes hjerner. Med udgangspunkt i den førnævnte undersøgelse udført i England, på King's College London Institute of Psychiatry, lavede man i en MRI-scanning (Web 11) et forsøg med 66 mænd inkluderet i alderen 20-50 år (Web 7), hvoraf nogle af forbrydelserne de havde begået inkluderede mord, voldtægt, forsøg på mord og vold. Heriblandt var 17 af disse diagnosticeret med psykopati og psykopatiske karakteristika, 27 kun med psykopati og 22 helt normale og ikke kriminelle mænd med sunde hjerner. De blev alle MRI-scannet.

Undersøgelsen viste, at der er en strukturel forskel på sunde hjerner og hjerner diagnosticeret med psykopati. Ledende forfatter af undersøgelsen Dr. Nigel Blackwood, siger følgende om undersøgelsen:

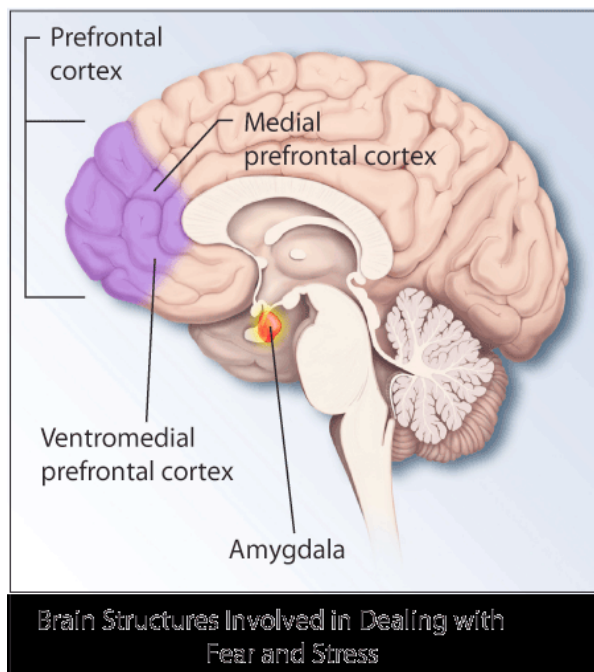
“Using MRI scans we found that psychopaths had structural brain abnormalities in key areas of their ‘social brains’ compared to those who just had ASPD. This adds to behavioral and developmental evidence that psychopathy is an important subgroup of ASPD with a different neurobiological basis and different treatment needs” (Web 11)

Undersøgelsen viste, at personer der led af psykopati havde væsentlig mindre grå substans i den præfrontale cortex og temporallappen sammenlignet personer med normale hjerner. (Web 11) Grå substans er en vigtig del af centralnervesystemet og sidder i den ydre del af hjernen, i hjernebarken (cortex) og indeholder blandt andet hjerneceller, der bl.a. er med til at styre en persons tænkning. (Web 13) Denne del af hjernen har indflydelse på psykopatens empatiske forståelse for andre menneskers følelser og deres handlinger. Er der sket en skade i denne del af hjernen, er ens empatiske tilgang overfor andre mennesker stærkt svækket, og man kommer til at mangle respons på frygt og angst. Ens jeg-bevidste handlinger bærer ikke præg af hverken skyld eller anger, for de handlinger man måtte udføre.

Hvis man kigger tilbage på et af de karakteristika som vi tidligere har nævnt i forbindelse med Salman Akthars seks faktorer til at kendetegne en psykopat, vil følgende give et meget godt billede på hvordan de psykologiske faktorer stemmer overens med de neurologiske.

”Psykopaten kan ikke leve sig ind i andres følelser eller behov, og har en nedvurderende tilgang til andre. Dette kan betyde, at psykopaten ikke kan være solidarisk overfor andre individer eller kan forudse hvilke problemer det kan skabe overfor andre.”(Dahl 1999, 78)

Dette citat viser at en af de hæmmede funktioner som en psykopat ifølge Akthar mangler, kan spores tilbage til hjernes struktur.

Helt nøjagtigt, er det den præfrontale cortex man skal sætte fokus på, og som på billedet er markeret med lilla farve - placeret bagved pandelappen. Den præfrontale cortex er ansvarlig for en persons tækning og adfærd herunder, at foretage handlinger, og evnen til at kunne forudse udfaldet af disse. Dette område er derudover også der, hvor mange menneskelige egenskaber styres ud fra, da det er det område i hjernen der bearbejder informationer gennem kroppens sanser og handler deraf, også kaldet perception. Her styres både de kortsigtede og de langsigtede beslutninger, så det for en person er muligt at handle og reagere forskelligt, alt efter hvilken given situation man befinder sig i. (Web 1)

Den præfrontale cortex er længere tid om at udvikle sig fuldt ud i forhold til andre dele i hjernen. Man mener, at den først er helt færdigudviklet omkring 25 års alderen. I modningsprocessen af hjernen sker den største udvikling i ungdomsårene, hvilket går i hånd med, at det er i barndommen, de sociale og familiære forhold former et individ bemærkelsesværdigt.

Skader på den præfrontale cortex kan "let" forekomme, og når der er sket en skade mellem denne og resten af hjernen, kan det have store bivirkninger for personligheden, da præfrontal cortex huser de mange adfærds og tankemønstre. Skader på den præfrontale cortex kan hæmme en persons evne til at udvise især handlinger i moralsk eller etisk forstand, dette kan betyde at personen ikke er i stand til at agere med en passende adfærd overfor andre mennesker, da de har mistet evnen, til at sætte sig i andre menneskers sted. (Web 1)

I hjernen findes der både hvid og grå substans, og det er forskelligt fra person til person, hvor meget af hver, ens hjerne indeholder. Den grå substans er med til at få mennesket til at reagere på sanseindtryk, stress, følelsen af frygt, empati og skyldfølelse overfor ens handlinger, hvis man har begået noget forkert. Det er også med til at indsamle information fra sanserne, bearbejde dem og sørge for, at de havner de rigtige steder. Den grå substans er lokaliseret i amygdala, som er en lille mandelformet struktur i hjernen. Amygdala kan siges at være hovedcenteret for de sanseindtryk, som hjernen skal bearbejde. I amygdala bestemmes der, om en særlig handling skal have interesse. Amygdala huser en persons følelser og især reaktioner på, hvad der kan betegnes

som ”farlige”, eller nærmere ubehagelige hændelser. Hvis amgydala finder det væsentligt, giver denne struktur besked videre til andre processer i hjernen. (Fosgaard 2012, 17)

Hvis der sker en nedsættelse af amygdala-funktionen, vil dette resultere i nedsat emotionel forståelse. En sådan nedsættelse menes at have en effekt på psykopater (Web 2), og der menes, at en sådan dysfunktion i hjernens neurale system, er en vigtig del i læren om psykopatens lidelse. Mængden af den grå substans for en psykopat vil kunne betyde, at denne person har mindre empati end andre mennesker. Dr. Nigel Blackwood erkender dog, at man ikke udelukkende ud fra blot en MR-scanning kan konstatere, at en person er psykopat. (Web 11)

Når man med hjernescanningerne i fokus og de tidligere sociale og familiære begivenheder i baghovedet kan konstatere, at der kan være faktorer der spiller ind i den måde man agerer på, er spørgsmålet om moralsk ansvar stærkt diskutabelt, da man kan argumentere for, at psykopatens handlinger ikke kan være bestemt af psykopaten selv. Vores problemstillinger bliver derfor her klarere, idet der kan konstateres, at man ikke er sikker på om ansvar kan tilskrives psykopaten, idet han/hun handler ud fra strukturer, der overstiger hans/hendes egenkontrol.

Er alle psykopater mænd?

På baggrund af forståelsen af psykopaten set ud fra et psykologisk perspektiv, ses det, at psykopaten kun tilpasser sig samfundsnormen når han eller hun har lyst til det. Ud fra et neuropsykologisk perspektiv er årsagen til dette blevet belyst i ovenstående afsnit. Her spiller blandt andet den manglende empati hos psykopaten en stor rolle. Den manglende empati medfører en manglende medfølelse over for andre, hvorfor psykopaten ud fra givne strukturer i hjernen har en tendens til at handle og agere egoistisk. Undersøgelser og fordommen om, at de fleste psykopater er mænd, viser sig at holde stik. I hvert fald hvis man forholder sig til de nyeste resultater inden for forskningen. Flere undersøgelser indikerer nemlig, at kriminel opførsel samt antisocial adfærd sandsynligvis skyldes det man kalder MAOA-genet. Et dysfunktionelt gen, som specielt mænd kan være disponeret for. Genet giver en øget risiko for aggressiv og impulsstyret adfærd, hvilket er nogle af kendetegnene ved psykopati. (Web 17)

MAOA-genet (...) også kaldt kriger-genet:

”... er en variation af et bestemt gen, der står for at nedbryde signalstoffer i hjernen. Variationen betyder, at genet ikke nedbryder signalstofferne særligt effektivt, og det kan have konsekvenser for ens adfærd” (Web 18).

Biologisk set er MAOA-genet styret af x-kromosomet. Mænd arver henholdsvis et x-kromosom fra deres mor og et y-kromosom fra deres far, hvorimod kvinder arver to x-kromosomer fra forældrene. Dette burde altså resultere i, at kvinder som udgangspunkt har en større risiko for at arve kriger-genet end mænd. Men sådan er det ikke, her kommer kvindens andre kønshormoner nemlig i spil, da de går ind og overtrumfer kriger-genet samt andre tilsvarende gener. En undtagelse ville være hvis kvinden havde kriger-genet på begge x-kromosomer. Så ville der måske kunne ses en effekt, men det er dog yderst sjældent. Det efterlader altså mændene alene (i de fleste tilfælde) med dette gen, som i samspil med mandens niveau af testosteron øger risikoen for udvikling af psykopati (Web 19).

Dog pointerer den neuropsykologiske forsker Jim Fallon, at man ikke kan sætte lighedstegn mellem MAOA-genet og psykopati. Han pointerer, at der er flere medbestemmende faktorer som er afgørende for udviklingen af psykopati. Her nævner han, at det er samspillet mellem gener, en form for biologisk hjerneskade samt arv og miljø der udgør psykopaten. Så selvom man er biologisk disponeret for psykopati allerede fra barnsben af, kan det at have en god familie samt en tryk opvækst spille en vigtig rolle i forhold til hvilken retning man udvikler sig i (Web 16).

Såfremt man skulle konkludere, at psykopaten er moralsk ansvarlig, kan det give stof til eftertanke, at de fleste psykopater er mænd, idet de gældende love og regelsæt er formuleret af mænd. Herunder behandlingen af psykopater, hvilket vi blandt andet fokuserer på i perspektiveringen.

Afrunding

Da vi nu er kommet frem til, at der er en tydelig forskel i den anormale hjerne i forhold til den almindelige hjerne, er spørgsmålet om moralsk ansvar langt mere diskuterbart.

Forståelsen af lidelsens udvikling hos individet har taget udgangspunkt i individets sociale udvikling og biologiske arv. Vi er kommet frem til, at psykopater har nogle gennemgående

karaktertræk, heriblandt er de uempatiske, charmerende, hensynsløse, manipulerende, løgnagtige, overfladiske og opfører sig umoralsk.

Gennem arv og udvikling i sociale kontekster udvikler individet sin identitet. Vores forståelse af psykopaten henleder os til det faktum, at psykopaten grundlæggende har haft flere negative påvirkninger end positive i opvæksten, og derfor får problemer med at behandle andre hensynsfuldt. Psykopatens træk kan lægge sig op af narcissistens, men gennem den deskriptive og dynamiske diagnostik er det tydeligt, hvordan psykopatens træk afviger bl.a. med jeg-svaghed og viser sig ved eksempelvis aggressivitet og manglende langvarige relationer.

Den biologiske arv, er klarlagt under de neuropsykologiske faktorer, hvoraf det er blevet klargjort hvordan psykopati blandt andet viser sig i hjernens amygdala. Mangel på empati, frygt og angst er de karakteristiske træk der ses i forbindelse med en neuropsykologisk undersøgelse af psykopatens hjerne. Forskellen mellem en psykopat, og et normalt menneske, kan billedliggøres i hjernens forreste pandelap (frontal cortex). Skader på denne del af hjernen, vil medføre, at en persons adfærd vil blive af mere umoralsk karakter. Derfor vil psykopaten i højere grad have besvær ved, at udvise og tage hensyn til andre.

Psykopatens hjerne, psykologiske træk og adfærd kan argumenteres for at være bestemmende for, hvordan vi skal forstå psykopaten. Den neuropsykologiske tilgang til forståelsen af psykopaten betyder, at psykopaters lidelse og opførsel ikke kan ændres, i og med at psykopatens hjerne er skadet. I denne sammenhæng betyder det, at deres handlinger er forudbestemt af den medfødte fejl i hjernen.

Hvis psykopati er forudbestemt af hjernens struktur, kan dette have konsekvenser for vores syn på psykopaten og diskussionen om, hvorvidt psykopater er moralsk ansvarlige. Denne forståelse ligger sig op ad determinismens kritiske syn på individets handlinger, der menes at være bestemt fra fødslen. Hvis psykopatens lidelse og dermed adfærd deraf er forudbestemt betyder det så, at psykopaten kan fratages sit ansvar for sine handlinger?

Determinismens indflydelse, spiller derfor en rolle, for vores forståelse for psykopaten - her i forbindelse med moral og etik. Derfor vil inddrage vi filosofi som en ny tilgangsvinkel til vores

projekt. Formålet med dette er, at få en filosofisk forståelse af ansvar, for i højere grad, at kunne bedømme, hvorvidt psykopaten er moralsk ansvarlig.

2. MORALSK ANSVARLIGHED

Efter at have fået en forståelse for psykopaten som individ, samt et indblik i psykopatens hjerne kan det konkluderes, at psykopaten både tænker og agerer delvist anderledes end ikke-psykopater. Men for at kunne diskutere hvorvidt disse faktorer spiller en rolle i forbindelse med psykopatens ansvar, bliver vi først og fremmest nødt til at danne os en forståelse for begrebet moralsk ansvar. Vi vil belyse selve begrebet og dets betydning ud fra forskellige filosofiske teorier. Filosoferne kommer med hvert deres bud på, hvornår man som agent kan anses for at være moralsk ansvarlig. De filosoffer vi har valgt at anvende er: Peter Frederick Strawson, John Fischer & Mark Ravizza, Piers Benn, Harry Frankfurt og Galen Strawson.

Et skærpet fokus på det at definere personer som værende moralsk ansvarlige, har skabt et yderligere fokus på menneskers indre følelser og attituder, deres ydre udtryk samt reaktioner overfor andre. (Web 5). Årsagen hertil er en interesse i den sammenhæng, der eksisterer mellem det at være et menneske som et medlem af et fællesskab med flere individer og stadig skille sig ud, på trods af mange fælles egenskaber. En særlig menneskelig egenskab er sansen for moralsk ansvar. Dette er samtidig en egenskab, som kun den individet selv kan dygtiggøre. Dog er der i forbindelse med dette emne opstået flere spørgsmål igennem tiden, der har været afgørende i forhold til bedømmelsen af andres moralske ansvar (Web 5). For hvordan kan et menneske siges at være moralsk ansvarligt for dets handlinger, hvis handlingerne er skæbnebestemte som i fatalismen, hvis betingelserne for handlingen bundede i Guds vilje som det gør sig gældende i teologisk determinisme? Hvad hvis sanktioner kan kastes til jorden ved reference til den mentale tilstand - hvis den ikke er til stede under en handling, fordi hjernens processer er kommet i forkøbet for den moralske handling? (Kognitionsforskning af Benjamin Libet) (Web 4, 241). Forskellige overvejelser om begrebet har skabt to generelle fortolkninger. Først og fremmest en overført opfattelse. Dvs. at en reaktion som ros eller skyld er en passende reaktion mod agenten i den forstand, at den er fortjent. Den anden fortolkning er baseret på konsekvens, altså når en reaktion af skyld eller ros resulterer i en ønsket ændring i agenten eller agentens adfærd (Web 5). For at gøre det muligt for en agent at blive rost, beskyldt, belønnet eller straffet, kræver det, at agenten er moralsk ansvarlig. Dermed ikke sagt at en person skal *agere* moralsk korrekt eller forkert, men at agenten er *ansvarlig* for sin egen moralske adfærd. Agentens kontrol (frie vilje),

er en nødvendig betingelse for agentens moralske ansvar. Hvis agenten ikke har haft kontrol over egen adfærd, vil skyld og straf, samt ros og belønning, betragtes som urimeligt. Det er samtidig den tætte sammenhæng mellem kontrol og moral der gør, at problemerne om agentens kontrol bliver et vigtigt spørgsmål for forståelsen af agentens moralske ansvar. (Web 5).

Siden oldtiden har filosoffer været optaget af den menneskelige frihed og har med forskellighed haft noget at pointere, eksempelvis Aristoteles, Augustine, Thomas Reid, Immanuel Kant med flere (Web 5). En af de mest indflydelsesrige filosoffer på dette område, er Peter Frederick Strawson, der har givet et bud på en forening mellem den menneskelige frihed og det moralske ansvar i ”*Freedom and Resentment*” (1962). Vi mener at Strawson i sin filosofiske tekst giver et grundlag for vores forståelse af moralsk ansvar, hvoraf vi vil tilbygge med flere andre teorier.

P. F. Strawson ”Freedom and Resentment”

Valget af Strawsons teori er baseret på, at han er en af de mest dybdegående og diskuterende på området om moralsk ansvar. Han havde selv en optimistisk forståelse af, at man kan forene determinismen med moralsk ansvar. Han kommer med en både interessant og troværdig udlægning til, hvad der ligger til grunde for ideen om moral samtidig med, at han tager udgangspunkt i hvordan vi på almindeligvis omgås hinanden, som fundament for vores moralske adfærd. Dermed arbejder han ud fra en form for anti-reduktionistisk perspektiv og nedtoner det store skel mellem fornuft og følelser, der ligger bag andres intentioner. Strawsons indblanding af determinismen er for forståelsen af hans udlægning essentiel i og med, at dens tese fokuserer på problematikken om, at vi ikke evner at handle anderledes, end vi egentlig gør – at enhver handling er kausalt determineret. Men tesen er for Strawson nødvendig for forståelsen af moralsk ansvar, hvis udfaldet heraf altid er relativ og subjektiv af karakter. (Strawson 1962).

Denne del af analysen er et forsøg på at klarlægge de bagvedliggende begreber og forståelser for det at være moralsk kompetent. Det vil sige hvilke betingelser der ligger til grunde for, at vi kan dømme nogle som moralsk ansvarlige. Determinismen vil derfor klarlægges, hvorefter vi primært vil beskæftige os med den del af Strawsons artikel, der fokuserer på den grundlæggende ide om moralsk ansvar. Igennem teori om reaktive attituder af Strawson, bliver der skabt en forståelse for den moralske ide og dannet et grundlag for en korrelativ tilgang til psykopati.

Determinisme

Determinismen vil som udgangspunkt blive karakteriseret ved, at enhver begivenhed er kausalt betonet af forhenværende begivenheder. De eksisterende omstændigheder i fortiden, i sammenhæng med naturens love, medfører enhver sandhed om fremtiden. Ved denne beskrivelse, vil der kun eksistere én fremtid, idet tidligere begivenheder har fastsat den mulige fremtid. Overføres dette til personens adfærd, vil det betyde, at hvis determinismen er sand, vil agentens handlinger have kausale betingelser, der bunder i fortiden (før fødsel), og som vil være bestemmende for enhver af agentens handlinger. (Web 5).

Strawson erkender om determinismen, at han ikke ved hvad det er. Dog mener han, at forståelsen for determinismen bygger på én betingelse:

”... if there is a coherent thesis of determinism, then there must be a sense of ‘determined’ such that, if that thesis is true, then all behaviour whatever is determined in that sense”
(Strawson 1962, 7).

Han ser ikke sin uvidenhed om determinismen som et problem for diskussionen. Strawsons hensigt er, at en verificering eller falsificering af determinismen ikke behøver at spille ind i vores moralske ageren. Uanset om determinismen er sand eller ej, vil mennesket ikke opgive at forstå og føle moralsk ansvar og at tage del i de reaktive attituder (Strawson 1962, 1). Spørgsmålene om determinisme og fri vilje bliver underordnet og de moralske holdninger bliver mere virkelige i Strawsons fortolkning. Dog undgår han ikke at gøre et forsøg på, at finde en balance mellem optimisterne og pessimisterne og få en forståelse for determinismens eventuelle relevans i forhold til den moralske ageren.

Optimister og pessimister

De to modsatte synspunkter fra pessimisterne og optimisterne giver Strawson indledende en beskrivelse af. Gennem artiklen iscenesætter han en dialog imellem disse parter og holder dem op imod koncepterne om moralsk ansvar og forpligtelse, samt praksisserne: straf og bebrejdelse, og udvisning af moralsk fordømmelse og godkendelse (Strawson 1992, 1).

Optimistens holdninger til determinisme beskriver Strawson på to måder:

*”(1) the facts as we know them do not show determinism to be false;” og
”(2) the facts as we know them supply an adequate basis for the concepts and practices
which the pessimist feels to be imperilled by the possibility of determinism’s truth”
(Strawson 1962, 1)*

Optimisterne ser at så vidt vi ved det, kan determinisme både være falsk og sand, da intet er blevet modbevist endnu. Et brug af disse begreber og praksisser har en *tilstrækkelig basis* (*”adequate basis”*), og derfor gør determinismens sandhed eller falskhed ikke en forskel, til berettiget brug af disse begreber og praksisser (Strawson 1962, 10).

Dette står i modsætning til pessimisterne, der mener at hvis determinisme er sand, så er disse begreber og praksisser ikke berettiget, og dermed ser de ikke en forenelighed mellem moralske praksisser og determinisme. Begreberne om moralsk ansvarlighed giver for pessimisterne en solid baggrund for mennesker og deres handlinger, og dette vil betyde at mennesket handler frit og kunne have handlet anderledes i en given situation. Fra pessimisternes synspunkt er mennesket ikke forudbestemt til at handle som de gør, og dermed er determinismen falsk (Strawson 1962, 2-3). For at være moralsk ansvarlig må det kræve en vis frihed, og denne frihed kan ikke eksistere i sammenhæng med determinisme, hvis man skal kunne dømmes deraf. Optimisterne svarer hertil, at det til dels kan være sandt, men hvis der i situationer mangler frihed eller hvis en skade eller andet på individet giver mindre frihed til ageren, vil det være for meget at kræve, at personen er moralsk ansvarlig.

Strawson beskriver hvordan optimisterne argumenterer for, at koncepterne og praksisserne har en *tilstrækkelig basis* (*”adequate basis”*):

*”Some optimists about determinism point to the efficacy of the practices of punishment, and of moral condemnation in approval, in regulating behaviour, in socially desirable ways”
(Strawson 1962, 2).*

Optimisternes fremstiller som argument, at en anvendelse af begreberne og praksisserne er effektive til at regulere den sociale adfærd. Det moralske ansvar henviser til mennesker og deres handlinger fordi, at menneskets gøren er effektiv til at skabe fred samt socialt ønskede interpersonelle interaktioner. Herudover vil optimisterne udpege, at effekten af praksisserne ikke forenes med en falsificering af determinismen.

Deres ide om frihed i negativ forstand skal forstås ved, at hvis mennesket handler frit, handler det frit i et fravær af tilstande som tvang, sindssyge, diverse psykiske lidelser, moralsk ekstreme omstændigheder samt nogle former for uvidenhed, fejl, eller ulykke. (*"the absence of certain conditions the presence of which would make moral condemnation or punishment inappropriate"*) (Strawson 1962, 2)).

I positiv forstand vil frihed som *"free identification of the will with the act"* betyde, at mennesker ofte beslutter hvad de gør, at de mener det de gør, og at de ved hvad de gør. Dermed er deres årsager til hvad de tror de gør, også deres egne årsager. At dette også er sandt, at mennesker handler frit i både negative og positive hensigter, er ikke ensbetydende med, at determinismen er falsk. (Strawson 1962, 2)

For pessimisterne indebærer moralsk ansvar en rigere form for frihed end den negative form for frihed, som optimisterne beskriver det. Pessimisterne kræver at når folk handler er der *"a genuinely free identification of the will with the act"* (Strawson 1962, 2), dette indebærer falskheden i determinisme. For dem skal der en anden form for positiv frihed end den givne. Mennesket handler frit, men på en anden måde – en måde der kræver en falsificering af determinismen, som dermed gør os frie i vores handlinger.

Disse former for syn på determinismen som Strawson beskriver, er i stor strid med hinanden og går til sidst i diskussionen i knude. Herved bryder han ind med et forligende spørgsmål til hvordan optimisten og pessimistens synspunkter kan komme til udtryk anderledes. (Strawson 1962, 2-3) Grundlæggende for Strawson er, at både optimisterne og pessimisterne havde misforstået forestillingen om moralsk ansvar. Begge parter overintellektualiserer med argumenter til spørgsmålet om moralsk ansvar, der resulterer i et falsk billede af den ægte vare, som Strawson søger at finde frem til.

Strawson ser derfor en nødvendighed i, at skabe en ny forståelse for moral. Dette gør han i sin teori om de reaktive attituder, som han anvender som en grundstruktur. Han udfolder og kortlægger dog ikke denne teori præcist. Hvorfor Strawson anvender attituderne som en grundstruktur for hans forståelse af moralsk ansvar, vil vi sammenlignelig anvende teorien som skelet for vores forståelse og deraf diskussion.

De reaktive attituder

Strawsons teori tager udgangspunkt i, hvordan vi agerer i sociale situationer og i relation til andre mennesker. Afhængig af hvilke relationer vi har til personen vi interagerer med, har vi en forventning om at personen vil udvise enten 'ill will' eller 'good will'. De reaktive attituder skal altså forstås som: *"reactions to the good or ill will or indifference of others towards us, as displayed in their attitudes and actions"*, herunder særligt den personlige reaktive attitude (Strawson 1962, 7). De reaktive attituder handler således om samspillet mellem mennesker. Disse attituder er essentielle og vigtige for alle former for forhold individet tager del i, i hverdagen. (Strawson 1962, 10). Strawson skriver:

"... the very great importance that we attach to the attitudes and intentions towards us of other human beings, and the great extent to which our personal feelings and reactions depend upon, or involve, our beliefs about these attitudes and intentions." (Strawson 1962, 3-4)

Således afhænger vores reaktive attituder i høj grad af, hvilken intention vi tillægger andre menneskers handlinger.

Hvis en anden person skader os, kan vi reagere på forskellige måder afhængig af situationen. Hvis personen gjorde det intentionelt, vil vi formodentlig reagere med vrede, men hvis det ikke var med vilje, vil vi suspendere vores reaktive holdninger.

Der er i praksis ikke tale om, at man enten vælger en objektiv eller subjektiv/reaktiv holdning, ifølge Strawson. Reaktive attituder ligger til menneskets natur og er ikke nødvendigvis rationelt eller noget, vi selv kan styre. Dermed er spørgsmålet om determinisme underordnet, da vi ikke, selv hvis vi vidste at alt var determineret, ville kunne suspendere vores reaktive attituder fuldstændig, da de er grundlaget for al menneskelig interaktion. Strawson skriver:

"The existence of the general framework of attitudes itself is something we are given with the fact of human society. As a whole, it neither calls for, nor permits, an external 'rational' justification" (Strawson 1962, 16).

Strawson mener, at det at være moralsk ansvarlig bunder i det, han kalder reaktive attituder, som overordnet kan inddeles i den personlige reaktive attitude, den generaliserede reaktive attitude og den selv-reaktive attitude (Benn 1999, 2).

Den personlige reaktive attitude

Den personlige reaktive attitude er et menneskes reaktion på og følelser omkring, hvordan et andet menneske behandler denne. Det er altså "the quality of another's will" (Benn 1999, 3), der er udslagsgørende for den reaktive attitude, og dermed er det væsentlige i denne reaktive attitude, hvordan vi fortolker intentionen bag andre menneskers handlinger. Den personlige reaktive attitude kan variere, alt afhængig af situationen og hvilke personer der er indblandede. Hvis en kvinde eksempelvis er faldet, og en anden med sin gode vilje vil hjælpe hende op, men i stedet kommer til at træde på hendes hånd, vil kvinden ikke blive vred på den der forsøger at hjælpe, fordi intention i dette tilfælde ikke var at skade, men derimod netop at hjælpe. Derimod ville hun blive vred hvis hun blev trådt på hånden med vilje, eftersom personens intention var at skade hende (Strawson 1962, 8-9). Den personlige attitude viser sig ved fx taknemmelighed, tilgivelse, had, kærlighed og foragt.

Den generaliserede reaktive attitude

Den anden attitude er den generaliserede reaktive attitude ('the vicarious reactive attitude'). Den handler om, hvordan man reagerer på en andens handling mod en tredjepart. Dette vil betyde, at ens egen interesse ikke er i spil under denne form for reaktive attitude, men at man blot reagerer med en følelse af fx vrede eller sympati på en andens vegne, hvis man føler, at denne bliver uretfærdigt eller dårligt behandlet. Strawson skriver:

"... they rest on, or reflect, that is, the demand for the manifestation of a reasonable degree of goodwill or regard, on the part of others, not simply towards oneself, but towards all those on whose behalf moral indignation may be felt, i.e., as we now think, towards all men."

(Strawson 1962, 10)

Det essentielle ved denne attitude er, at den bunder i sympati for, og empati med, andre mennesker.

Den selv-reaktive attitude

Personen som kom til at træde på kvindens fod, kan afhængig af intentionen, indtage den sidste

attitude som Strawson kun fremlægger kortfattet: den selv-reaktive attitude. Med denne attitude, vil personen være bevidst om situationen og den skade, personen påfører på kvinden. Det vil medføre at personen, samtidig med at føle sympati med kvinden, også føler skyld over at have trådt på kvindens hånd. Attituden indebærer, at være selvbevidst og selvreflekterende over egne handlinger overfor andre. Ligesom der er personlige og generaliserede reaktive attituder med hvor man kræver noget af andre, er der også selv-reaktive attituder, hvor man kræver noget af sig selv:

"... as feeling bound or obliged (the 'sense of obligation'); feeling compunction; feeling guilty or remorseful or at least responsible; and the more complicated phenomenon of shame." (Strawson 1962, 11)

Den selv-reaktive attitude handler altså om vores egne forventninger og krav til os selv omkring hvordan vi behandler andre mennesker (Benn 1999, 3). Eksempler på denne form for reaktive attituder er skyldfølelse, pligtfølelse, anger osv. Denne form for attitude er tæt forbundet med moralsk ansvar og opstår på baggrund af de følelser eller krav andre udviser overfor os. Disse følelser, som Strawson beskriver, er negativt ladet på den måde, at de henviser til vores pligtopfyldenhed og en form for selvbebrejdelse, for at opfylde de moralske krav der bliver stillet i en given situation. Attituden knytter sig til det faktum, at andre forventer noget af én i en situation, men også det vi forventer af os selv.

Der er dog visse forudsætninger, som skal være til stede, før der er tale om reaktive attituder, og dermed kan anses som værende essentielle for forståelsen af, at være moralsk ansvarlig.

Forudsætningerne

Den første af forudsætningerne, er det filosofen Piers Benn, i *"Freedom, resentment and the psychopath"*, kalder *"the interpersonal condition"* (Benn 1999, 4). Dvs. at før der er tale om reaktive attituder, må der nødvendigvis forekomme en interaktion mellem to mennesker. De reaktive attituder ikke nødvendigvis tilstede i al interaktion mellem to mennesker, men kan ikke være til stede uden for denne sammenhæng. Som Strawson siger:

"I want to speak, at least at first, of something else: of the non-detached attitudes and reactions of people directly involved in transactions with each other..." (Strawson 1992, 3)

Den anden forudsætning kaldes ”the interpretive condition”. Det er forskelligt, hvordan vi reagerer på forskellige mennesker – de reaktive attituder afhænger af fortolkningen af den andens hensigt. Således tager Strawson forbehold for, at man ikke reagerer ens på alle mennesker. Det er altså også karakteren af forholdet mellem to mennesker, der er udslagsgivende i forhold til de reaktive attituder. Man reagerer forskelligt på sin mor eller sin ven, selvom de gør det samme. Som Strawson udtrykker det:

”What will, in particular cases, count as manifestations of good or ill will or disregard will vary in accordance with the particular relationship in which we stand to another human being.” (Strawson 1992,10).

Han påstår altså, at afhængigt af hvem man står overfor, vil man fortolke deres handlinger forskelligt. Denne forudsætning er også afhængig af, at man har en forventning til, hvordan en anden vil handle mod en selv. Altså må mindst en af de involverede have en forventning til og reagere på, hvordan den anden handler og agerer. (Benn 1999, 5) Om dette skriver Strawson:

”The personal reactive attitudes rest on, and reflect, an expectation of, and demand for, the manifestation of a certain degree of goodwill or regard on the part of other human beings towards ourselves; or at least on the expectation of, and demand for, an absence of the manifestation of active ill will or indifferent disregard.” (Strawson 1992, 10)

Den tredje forudsætning er ”the demand/expectation condition”. Man må have en vis berettiget forventning til, hvordan en anden person vil reagere på/handle overfor en, ellers giver ens reaktive attitude ingen mening, har ingen virkning og er blot en misledt følelse. (Benn 1999, 7) Hvis X fx er skuffet over, at en Y ikke kommer til X’s fest, er der forskel på, om Y er X’s bedste ven, som havde lovet at komme, eller om Y er en X er hemmeligt forelsket i, men som X ingen grund har til at forvente noget af. (Benn 1999, 8) Benn skriver:

”The important thing is not only that a demand is made, but that such a demand is likewise merited, for as I pointed out before, without such a justified demand, the reactive attitude has

no force, and is instead merely a misguided emotion.” (Benn 1999, 8)

Endelig er den fjerde forudsætning ”the non-objective condition” – dvs. at vi ikke ser på personen vi interagerer med objektivt. At man ser på nogen med en objektiv attitude, og derfor ikke reagerer som man normalt ville, kan skyldes at vedkommende man interagerer med, er et barn, en der handler anderledes end personen plejer (vedkommende kan være i psykose, ude af dem selv pga. krise mv.) eller en der har alvorlige psykiske problemer og derfor ikke er i stand til at indgå i interaktion med andre mennesker under sædvanlige omstændigheder (Benn 1999, s. 8). Strawson skriver:

”But suppose we see the agent in a different light: as one whose picture of the world is and insane delusion... or even, perhaps, as one wholly impervious to the self-reactive attitudes I spoke of, wholly lacking, as we say, in moral sense... tends to promote instead the purely objective view...” (Strawson 1992, 11).

Han påstår altså, at hvis en person er radikalt anderledes mentalt og dermed ikke en del af almindelige menneskers moralske verden, vil man ofte have et objektivt perspektiv på denne og dermed undtage vedkommende fra de reaktive attituder.

Strawson vil vise, at de reaktive attituder er en grundlæggende og essentiel del af konceptet om at være et menneske. De moralsk reaktive holdninger er et primært grundlag for menneskets moralske ansvar i praksis, og de interpersonelle relationer og forventninger giver struktur til disse holdninger. Disse holdninger, relationer og forventninger er et udtryk for de naturlige og grundlæggende funktioner i vores sociale liv. Det ville være unaturligt og næsten utænkeligt at skulle opgive disse grundlag og de følelsesmæssige aspekter, der er forbundet til dem. Hvis disse attituder skulle opgives eller suspenderes, eksempelvis i form af determinismens sandhed, ville vi ikke længere kunne forstå os selv som mennesker, i den forstand vi kender i dag. Det interessante ved Strawsons teori er, hvordan han tager udgangspunkt i de ydre attituder og ikke de indre intentioner, når han skal definere nogen som værende ansvarlig. Dette betyder dog ikke, at vi uden intentioner sammenlignelig med vores attitude kan anses for at være moralsk ansvarlige.

Der skal være en korrelation mellem de indre mekanismer hos individet og de ydre intentioner, for at vi som agenter kan ses som moralsk ansvarlige.

Strawsons teori er nu klarlagt, og kan anvendes som skelet for vores diskussion. Dog er der også andre teorier der på anden vis giver et bud på, hvordan man kan defineres som værende moralsk ansvarlig.

J. M. Fischer & M. Ravizza: “Morally responsible people without a freedom”

I følgende afsnit vil der blive redegjort for de væsentligste hovedpunkter i teksten ”*Morally responsible people without a freedom*” af John Martin Fischer og Mark Ravizza, der er endnu en filosofisk diskussion af moralsk ansvar, men som fokuserer på indre mekanismer frem for ydre attituder og reaktioner. For at skabe en bedre og mere nuanceret forståelse af teksten, inddrages sekundær litteratur. Herunder ”*Obesity and personal Responsibility*” af Martin Marchmann Andersen, der fokuserer på moralsk ansvar, men med udgangspunkt i fedme. Marchmann anvender tre forskellige tilgange til moralsk ansvar i forbindelse med fedme samt hvorvidt en person selv i skyld i sin overvægt. De tre tilgange er: ”The naturalistic approach”, ”reason-responsiveness” og ”true identity”.

Derudover anvendes ”*Contemporary Compatibilism: Mesh Theories and Reasons-Responsive Theories*” skrevet af Michael Mckenna. Den første del af artiklen tager udgangspunkt i såkaldte hierarkiske teorier, først med et fokus på Frankfurts teori, som er den mest debatterede af sådanne teorier. Den anden del omhandler ”the reasons-responsiveness agents” kompatibilistiske synspunkt/holdning til ”free agency”, herunder Fischer og Ravizzas ansvarsteori, hvorfor det hovedsagligt er denne del af artiklen, der er relevant for problemstillingerne..

Kompatibilisme og inkompatibilisme

Kompatibilisme og inkompatibilisme er begreber man benytter sig af inden for filosofien. Det er en form for teori, der taler om forenelighed. Teorierne kommer med forskellige bud på, i hvilken grad fri vilje og determinisme er forenelige. (Web 3)

Kompatibilister anser determinisme for værende forenelig med fri vilje, hvorfor spørgsmålet om moralsk ansvar er en relevant diskussion i denne sammenhæng.

Inkompatibilister mener derimod, at hvis man antager, at en persons valg og handlinger er forudbestemte, må personen have samme forudsætninger, som andre mekaniske ting (dette kan fx være en bold), der er determinerede. Disse ”ting” har ikke en fri vilje og derfor må mennesker også være foruden den frie vilje, hvis determinismen holder stik. Dette argument kritiseres af kompatibilisterne, der mener at selvom mennesker har noget til fælles med disse ”ting”, er der nogle væsentlige afgørende forskelle. (Web 10)

Fischer og Ravizza

Mckenna bruger begrebet ”semi-kompatibilisme” i sin tekst, når han omtaler Fischer og Ravizza. Det skal forstås i den forstand, at de mener, at determinismen er forenelig med fri vilje. Fischer og Ravizza fastholder derudover, at determinismen ikke påvirker agentens moralske ansvar. Determinismen er kompatibel og tilpasselig med moralsk ansvar og med en form for frihed, der ikke implicerer evnen til at gøre andet. De karakteriserer disse former for frihed i termer af kontrol. (Mckenna 2011, 189)

Ifølge Fischer og Ravizza hænger moralsk ansvarlighed og kontrol sammen. Der er dog to forskellige grader af denne kontrol kaldet regulativ kontrol¹ og guidende kontrol².

Den **regulative kontrol** indebærer, at man som agent har alternative muligheder at handle på, hvorimod det ikke er et krav ved den guidende kontrol: ”*They contend that all of the freedom required for moral responsibility can be accounted for exclusively in term of guidance control*” (Mckenna 2011, 189). Den **guidende kontrol** anser de for at være forenelig med determinisme samt det at have et moralsk ansvar.

Igennem begrebet guidende kontrol forklarer Fischer og Ravizza betydningen af at være ”responsiveness to reasons” (følsom/modtagelig over for mekanismer). Hvis man som agent er følsom over for disse mekanismer, vil mekanismerne have en indflydelse på agentens valg og handlinger (Fischer og Ravizza 1998, 1-2). Den bedste måde at vurdere hvorvidt en agent er følsom, er ved at vurdere om agenten ville have handlet anderledes, hvis agenten fik andre

¹Begreb oversat fra *regulative control* til regulativ kontrol

²Begreb oversat fra *guidance control* til guidende kontrol

muligheder præsenteret: *"If various reasons were presented to her, she would act otherwise"* (Mckenna 2011, 189). Derudover pointerer Fischer og Ravizza, at agenten skal føle/have en vis ansvarsfølelse/ejerskab for den/de givende mekanisme(r), for at kunne være moralsk ansvarlig.

Ifølge Fischer og Ravizza er en mekanisme en agents egen, når agenten kan siges at have ageret ud fra egen fri vilje, samt hvis der ingen hindringer er for denne persons handling. Hvis en person derimod er "fanget", eksempelvis har epilepsi eller har en pistol peget mod hovedet, er den frie vilje hæmmet. Hvis dette derimod ikke er omstændighederne, og agenten gør som han vil, så er han moralsk ansvarlig. (Mckenna 2011, 177).

En vigtig pointe i forhold til denne teori er, at den frie vilje er et spørgsmål om, om agenten er velfungerende både på et psykisk og kognitivt plan. De "psykologiske ingredienser" spiller en rolle i en given handling. Eksempelvis når der ingen kobling er mellem agenten og "de psykologiske processer/ingredienser" (begærlige handlinger, intentioner), anses disse processer derfor som værende fremmede for agenten, hvorfor agenten ikke har noget ansvar for disse processer eller agentens handlinger.

F.eks. kunne man forestille sig, at en agent ville kunne blive påvirket i hans valg af handlinger på baggrund af ting som afhængighed, forbier, psykotiske episoder eller kompulsive lidelser. Når disse er skyld i agentens valg eller på anden vis påvirker den måde agenten vælger på (bestemmer hans handling/ igangsætter hans handlinger), lader det til, at agenten ikke har fri vilje. På den ene side kan man sige, at faktorerne er skyld i agentens valg, men samtidig stammer disse mekanismer fra agentens egen psykologiske forfatning. (Mckenna 2011, 177):

"When the pertinent ingredients "mesh" in a harmonious way, then the person acts unimpeded; her actions and the desires or intentions causing the same are a free outcome of her exercising her own agency. Call any such theory a "mesh theory". (Mckenna 2011, 177).

F.eks. kan man sammenligne det med en bil – en bil kan hæmmes af en vejspærring, men den kan samtidig også blive hæmmet, hvis dens styringssystem ikke fungerer optimalt. Det samme er gældende for agenter:

”(...) the agent acting upon desires or intentions arising from compulsive disorders, phobias, addictions, or psychotic episodes would not be sensitive to appropriate rational considerations”(Mckenna 2011, 177).

Derved hvis man som agent har en mental dysfunktion, er man ikke 'reason-responsive'³.

I teksten af Marchmann forklarer han hvornår man ikke er reasons-responsive med udgangspunkt i en fiktiv person, Judith. Fokus er i denne sammenhæng, hvilken betydning mekanismer kan have for en agents handlen ud fra en fiktiv case.

Hvis man forestiller sig en forsker, der i al hemmelighed har placeret en mekanisme i Judiths hjerne, kan forskeren via elektronik stimulere Judiths hjerne på nøjagtig den måde han vil. Han kan skabe en lyst, der ikke er helt uimodståelig, men dog meget stærk. En lyst til at slå hendes bedste veninde Jane, når hun møder hende næste gang. I og med at denne mekanisme er plantet i Judiths hjerne, vil hun under ingen omstændigheder være i stand til at lade være, medmindre hun fik at vide, at hvis hun slog Jane, ville denne handling betyde, at en masse uskyldige mennesker ville dø. Som de i teksten beskriver, vil de fleste ikke være i tvivl om, at Judith ikke er ansvarlig for at slå Jane, heller ikke selvom den mekanisme plantet i hendes hjerne er "reason-responsive". Fischer og Ravizzas argument for, at hun ikke er skyldig, er fordi at denne mekanisme ikke er hendes egen. Altså betyder det, at det ikke er nok at mekanismen er "reason-responsive", men den skal også tilhøre en selv – og for at mekanismerne er vores egne, skal vi tage ansvar for disse mekanismer, hvilket Judith i denne sammenhæng ikke kan.

For derimod at illustrere hvornår man som agent er følsom over for "reason-responsiveness", bruger Marchmann i sin tekst den fiktive person Sam. Eksemplet omhandler Sam der spiser det 3. stykke kage på trods af, at han beklager sig over den måde han ser ud på. Men hvis hans

³Reason-responsiveness: Da vi ikke mener, at vi kan finde en passende erstatning for dette begreb, har vi valgt at benytte ordets oprindelige navn på engelsk.

forudsætninger var anderledes - fx hvis han valgte at lade være med at spise det 3. stykke kage, ville han vinde en million kroner, hvorimod hvis han spiste det ville pengene gå tabt - kunne man forestille sig, at Sam ville have truffet et anderledes valg, nu hvor der var noget på spil. – Her er opstillet et valg som gør, at han har muligheden for at træffe en anden beslutning end hans oprindelige. Hvis det viste sig, at Sam på baggrund af pengene ville have ændret sin beslutning, kan man derfor konkludere, at han er følsom over for ”reasons”. (Marchmann 2013, 75).

Med et eksempel fra Mckenna teksten illustreres det her, hvornår man som agent ikke kan anses som værende følsom over for ”reason-responsiveness”. Eksemplet omhandler en agent, der vasker sine hænder, når der er en god grund til at gøre det, men også selvom der ikke er nogen umiddelbare grunde til at gøre det. Oven i købet gør agenten det også, selvom der er gode grunde til at lade være med at gøre det. Det vil sige, at agenten vælger at vaske sine hænder lige meget hvilken situation agenten er i, hvorfor agenten som Sam ikke ændrer sit valg af handling på baggrund af andre forudsætninger. Derved kan man sige at agenten ikke er følsom over for reasons, hvorfor agenten ikke kan defineres som værende moralsk ansvarlig. Dvs. at før man kan anses som værende moralsk ansvarlig ifølge Fischers ansvarsteori kræver det, at man som agent er følsom over for reasons, ligesom den givne mekanisme skal være ens egen. Der kan hertil inddrages Galen Strawson, som fremlægger forståelsen af moralsk ansvar fra en anden vinkel.

Galen Strawson

Galen har nogle andre teorier i forbindelse med moralsk ansvar. Han opererer med nogle grundlæggende argumenter, som tager udgangspunkt i, at moralsk ansvar i høj grad hænger sammen med determinisme. Hans naturalistiske tilgang fokuserer på, at agenter handler på baggrund af forudbestemte faktorer, hvilket resulterer i, at agenter ikke kan være moralsk ansvarlige.

Ifølge den naturalistiske tilgang hævder Galen, at den nedarvede beskaffenhed (*genetic make-up*), fx særlige forhold i barndommen og social og økonomisk status, er med til at underminere en agents ansvar set ud fra en deterministisk tankegang.

“In other words, accepting a range of responsibility-undermining factors goes hand in hand with

the naturalistic approach". (Marchmann 2013, 66)

Derfor vil den mest plausible gengivelse af denne naturalistiske tilgang føre til, at man nægter muligheden for personligt ansvar. Hvis man godtager det, at tidligere begivenheder i livet er determinerede og dermed forudbestemte, må man også acceptere at personligt ansvar generelt set er umuligt. (Marchmann 2013, 63-66)

Hertil kan man se på Galens samlede argumenter:

1. *"It is undeniable that one is the way one is, initially, as a result of heredity and early experience, and it is undeniable that these are things for which one cannot be held to be in any way responsible (morally or otherwise)"*.

2. *"One cannot in any later stage of life hope to accede to true moral responsibility for the way one is by trying to change the way one already is as a result of heredity and previous experience."*

3. *"For both the particular way in which one is moved to try to change oneself, and the degree of one's success in one's attempt at change, will be determined by how one already is as a result of heredity and previous experience."*

4. *"And any further changes that one can bring about only after one has brought about certain initial changes will in turn be determined, via the initial changes, by heredity and previous experience."* (Marchmann 2013, 68)

Ifølge Galen er der derfor en grund til, at den fiktive person Sam ikke gør noget ved sin overvægt, da Sams forudsætninger bunder i tidligere begivenheder. Det kan eksempelvis være begivenheder som agentens gener samt påvirkninger fra barndommen, der har haft betydning for Sams overvægt. Disse årsager mener Galen i sidste ende, er uden for agentens egen kontrol. (Marchmann 2013, 68). Dog er det måske forhastet at antage, at alt der ligger til grund for hvordan Sam opfører sig, er deterministisk bestemt af tidligere årsager. Således skriver Galen:

5. *"This may not be the whole story, for it may be that some changes in the way one is are*

traceable not to heredity and experience but to the influence of indeterministic or random factors. But it is absurd to suppose that indeterministic or random factors, for which one is ex hypothesi in no way responsible, can in themselves contribute in any way to one's being truly morally responsible for how one is" (Marchmann 2013, 69)

Altså er pointen, at alt i verden, og dermed også alt hvad Sam gør, er determineret og altså forudbestemt af tidligere begivenheder, men som Galen skriver, er det absurd at antage, at fuldstændig tilfældige ting har noget at gøre med en persons moralske ansvar, da ting som er tilfældige per definition er umulige at kontrollere. Derfor må selv Sam være grunden til, at han spiser kagen, for at være moralsk ansvarlig for at spise den (Marchmann 2013, 69). Grundlaget for den naturalistiske tankegang er i forlængelse heraf, at man må have muligheden for at handle anderledes, for at være moralsk ansvarlig. Men hvis verden er determineret, som Galen mener, har Sam ikke muligheden for at handle anderledes, hvorfor han ikke kan være moralsk ansvarlig for at spise det tredje stykke kage (Marchmann 2013, 69).

Galens overordnede pointe er således, at man ikke selv er ansvarlig for den situation man sidder i, i forbindelse med de tilfældigheder, der behersker agenten. Hvis enhver begivenhed er bestemt af tidligere årsager, så kan agenten aldrig gøre noget ved sit problem. (Marchmann 2013, 69)

Galen er igennem sin naturalistiske tankegang hård determinist og mener, at man ikke kan holde en agent moralsk ansvarlig for sin handlinger. Det mener han ud fra det argument, at agentens handlinger er forudbestemt af tidligere årsager. Denne teori skiller sig derfor ud i forhold til Fischer og Ravizzas ansvarsteori. De mener, at moralsk ansvar er foreneligt med determinisme. Agenten har ifølge deres teori derfor mulighed for at tage ansvar, selvom teorien om determinisme viser sig at være sand.

Harry Frankfurt

Hvis man skal forstå Frankfurts teori i sammenhæng med en psykopat, der gør skade på et andet menneske, om det er psykisk eller fysisk, skulle man måske tro at vedkommende ville have et andetordensønske, om ikke at ønske at opføre sig således og dermed skade andre mennesker. Dog viser undersøgelser om psykopater, og de karakteristika der udgør fundamentet for at

diagnosticere en person med psykopati, at en psykopat ikke vil have et andetordensønske om ikke at ønske at gøre skade på andre, da de typisk vil lægge skylden over på alle andre mennesker, ligesom de generelt ikke tager ansvar for deres egne handlinger (Dahl 1999, 70).

Som karakteristika nr. 8 i diagnosesystemet DSM-IV specificerer: ”*Mangel på anger som viser sig ved at være ligegyldig over for eller rationalisere det at have såret, mishandlet eller stjålet fra andre*” (Dahl 1999, 67). Således vil en psykopat altså være ligeglad med det at have såret en anden, og vil dermed ikke have et ønske om ikke at ønske at gøre dette. Hermed vil en psykopat altså have moralsk ansvar ifølge Frankfurt. Ikke engang det at psykopater er disponerede i hjernen og gennem opvæksten for at handle som de gør, gør en forskel i spørgsmålet om moralsk ansvar, da Frankfurt ikke tager højde for tidligere årsager til at handle, men blot hvordan man ønsker at handle.

Dog kan man spørge sig selv om hvorvidt en person – i dette tilfælde en psykopat, ville have valgt at handle som vedkommende gjorde, hvis ikke det var for forudgående hændelser og omstændigheder. Hvis ikke en psykopat havde haft en opvækst med eksempelvis misbrug, ville psykopaten så have valgt at skade et andet menneske? Således virker det som om de andenordensønsker og den identitet vi har, alligevel er bestemt af en kombination af tilfældigheder og arv. Dette er dog ikke relevant ifølge Frankfurt.

Afrunding

I processen med målet at finde det mest plausible bud på psykopaternes moralske ansvar har vi nu fået forståelse for forskellige tilgange til moralsk ansvar. Vi har taget udgangspunkt i Strawsons teori omkring attituder og har kunnet udlede, at individets relationer og interaktioner i sociale sammenhænge afhænger af udefrakommende reaktioner og attituder. For at være moralsk ansvarlig ifølge Strawson, skal individet kunne deltage i reaktive attituder og opfylde forudsætningerne for disse. Dermed vil andre individer i samme situation kunne reagere i form af ros eller skyld i og med, at den er fortjent. Strawson mener ydermere at dette vil være naturlige og essentielle reaktioner i samfundet uanset om determinismen er sand eller ej. Derimod hvis et individ ikke kan deltage i disse attituder, vil individet ikke blive anset som værende moralsk ansvarlig. Dette blev kort eksemplificeret med psykopater hvilket vil sige, at det er nødvendigt at

sætte vor forståelse af psykopaten op mod Strawsons teori for at tydeliggøre hvorvidt psykopaten kan anses som moralsk ansvarlig.

Derudover har vi suppleret analysen med filosofisk teori af Fischer og Ravizza samt Frankfurt og Galen. Filosoferne diskuterer moralsk ansvar og til dels determinisme. Fischer og Ravizza tager, til forskel fra Strawson, udgangspunkt i individets kontrol, henholdsvis den guidede og den regulative kontrol og dermed de indre mekanismer. De argumenter for, at hvis individets egen kontrol er styret af en lidelse, vil det moralske ansvar frafalde. Dette afhænger yderligere af reason-responsiveness. De to filosoffer baserer dermed individets moralske ansvar på den indre mekanisme, og individets ageren ud fra årsager og kontrol. Galen argumenterer for, at individet ikke kan være ansvarlig for sine handlinger idet verden er deterministisk. Dog kan dette ændres hvis individet har et 'nyt valg'. Frankfurt derimod argumenterer for at det moralske ansvar vil være baseret på første- og andetordensønsker. Disse teorier vil vi diskutere i forhold til vores fokus på psykopater. Dette gør vi fordi kontrol, årsager og ønsker er nogle af de punkter, hvor psykopater er ekstremt afvigende i forhold til den generelle befolkning, som vi har erfaret i første de af opgaven.

For at overføre disse ovenstående ansvarsteorier på psykopati og dermed opnå en forståelse for hvorvidt, og i hvilken grad, psykopater er moralsk ansvarlige, vil vi sammenholde disse teorier med den viden vi har opnået om psykopaters adfærd og karaktertræk gennem psykologien og deres neurologiske forudsætninger. Således vil vi, med udgangspunkt i dette, diskutere hvilken eller hvilke ansvarsteorier, der i sammenhæng med neuropsykologi og psykologien, kan give det bedste bud på, om psykopater er moralsk ansvarlige.

3. PSYKOPATERS MORALSKE ANSVAR

I dette afsnit vil vi diskutere os frem til en forståelse af psykopaters moralske ansvar ved at bruge de forskellige filosofiske teorier i sammenhæng med vores psykologiske og neuropsykologiske viden om psykopati.

Ifølge første del af projektet om psykopater, er det problematisk for psykopater at socialisere sig. Psykopaten har en underudviklet emotionel kompetence, hvilket vil sige at den emotionelle læring i psykopatens udvikling har været påvirket af dysfunktionen i hjernens neurale system. Det betyder således, at dysfunktionen i psykopaters neurale system skyldes genetiske fejl og ikke miljømæssige. De miljømæssige årsager er dog med til at udvikle de psykopatiske træk, der viser sig under diagnosticeringen.

Psykopati er et fænomen, der har skabt etiske spørgsmål og problemer til diskussion både inden for filosofien, psykiatrien og bioetikken. I viden om psykopati er det i dag grundlæggende, at psykopater ikke har et fordrejet billede af verden, men derimod kan tænke rationelt og drage logiske konklusioner. Der hvor psykopatens mangler bliver tydelige, er ved observation af, hvordan evnen til at kontrollere egen adfærd i tråd med moralske normer er hæmmet (Web 7). Med denne psykologiske og neuropsykologiske viden om psykopaten i baghovedet, vil vi give et bud på hvordan man kan forstå henholdsvis Strawsons, Galens, Frankfurts og Fischer og Ravizza's teori overført på psykopati, sammenholde disse teorier og endelig give vores bud på, hvad vi synes, der er det mest plausible bud på psykopaters moralske ansvar.

Psykopaten i forhold til attitudeteorierne

Hvis vi som mennesker gav slip på de allervigtigste reaktioner, nemlig de reaktive attituder, ville vi, ifølge Strawson, ikke være mennesker i normal forstand. At være menneske i den normale forstand indebærer, at man som individ veksler mellem den objektive og de reaktive attituder. Dog kan der i forbindelse med psykopaten, ifølge Strawsons teori, argumenteres for, at psykopaten blot agerer ud fra, og med, den objektive attitude.

Men hvis psykopater bliver set i lyset af Strawsons objektive attitude, betyder det så, at psykopaten ikke kan forstå et andet menneske som aktivt deltagende i de reaktive attituder? Og hvis andre mennesker begynder at indtage den objektive attitude overfor psykopater, får

psykopaten så ikke mulighed for at se andres reaktive attituder? Betyder det at psykopaten er determineret i forhold til omgivelserne, eller er der mulighed for at psykopaten får forståelse for de reaktive attituder, for derved at kunne blive set som en moralsk agent?

Vi kan som mennesker tilegne os en objektiv attitude for andres handlinger og dermed fritage personen fra de reaktive attituder. Vi vil således typisk se objektivt på en psykopat, hvis vi ved, at individet lider af psykopati. Dette bunder i, at vi dømmes psykopaten til ikke at være en del af den moralske verden, da psykopaten mentalt set tilsyneladende er radikalt anderledes, og psykopatens adfærd således vil være uforståelig for os. Vi ser således psykopaten med en hæmmet interpersonel holdning i almindelighed, hvilket vil hæmme vores vrede mod psykopaten, og dermed i stedet fremme den objektive attitude. Psykopaten vil i dette tilfælde ikke blive set i et moralsk lys, som en moralsk ansvarlig agent eller et medlem af det moralske fællesskab. Men i forbindelse med, at vi ser psykopaten med den objektive attitude, går vi over i den deterministiske tankegang, i og med at agenten har medfødt psykopati. Hvis den deterministiske tankegang er sand, er vores syn på psykopaten, at de ikke er moralsk ansvarlige for deres handlinger.

Psykopaters tilgang til andre individer er også objektiv, da psykopaten har en typisk føler sig hævet over andre individer. Ifølge Akthar har psykopaten en anormal relation til andre mennesker, da psykopaten har svært ved at leve sig ind i andres følelser og behov. Psykopaten ser således andre mennesker objektivt, da psykopaten mener, at andre mennesker ikke er på intellektuelt niveau med dem selv. Men hvis både psykopatens omgivelser og psykopaten ser hinanden objektivt, vil tilgangen således være meget deterministisk, og derfor kan det være svært at stille psykopaten moralsk ansvarlig hvis determinismen er sand. Hvis determinismen er sand, er psykopaten ikke ansvarlig for sine handlinger. Men hvis determinismen derimod er falsk, og psykopatens omgivelser ikke ser objektivt på psykopaten, vil man stille psykopaten ansvarlig for sine handlinger.

Hvis vi skulle se psykopaten som værende moralsk ansvarlig, ville det være i situationer, hvor vi ikke var klar over at individet led af psykopati, hvormed det ville være muligt for os at indtage den reaktive attitude, den personlige reaktive attitude eller den generaliserede reaktive attitude.

Den personlige reaktive attitude kan psykopater kun i visse tilfælde udvise.

Omstændighederne for dette må være, at psykopaten befinder sig i en situation, hvor han bliver 'pleaset' og får opmærksomhed eller bliver nedgjort, hvorved vedkommende i sidstnævnte tilfælde kan udvise aggressivitet. Dette bunder i forståelsen af psykopatens træk, der typisk kan ses i aggression eller misbilligelse overfor andre. Psykopaten kan udvise ægte aggressivitet, selvom det er usikkert hvorvidt psykopaten har en hensigt bag denne aggressivitet eller om den er en impuls fra underliggende følelser. Psykopaten vil dog sandsynligvis ikke udvise anger over for et andet menneske, men kan i nogle situationer simulere anger.

Psykopaten vil ikke indgå i en sammenhæng, og indleve sig på samme måde i attituder og følelser som andre mennesker, og som Strawson beskriver som

"... sharers of a common interest; as members of the same family; as colleagues; as friends; as lovers; as chance parties to an enormous range of transactions and encounters". (Strawson, 1962, 4).

Yderligere vil psykopaten ikke være en del af en sådan interaktion, med et engagement i den anden interagerende, uden at have andre hensigter eller mål bag.

At en psykopat impulsivt skulle føle med et andet menneske er i forvejen højst usandsynligt, og det er dermed også usandsynligt at en psykopat skulle deltage engageret i forholdet mellem andre mennesker. Kun i den forstand at psykopaten selv kan få noget ud af disse interaktioner, hvilket stritter imod forudsætningerne for at have denne form for attitude: *"...towards all those on whose behalf moral indignation may be felt..."* (Strawson 1962, 10). Hvis en tredje part reagerer på et andet menneskes vegne, indebærer det for Strawson, at ens egen vilje eller interesse ikke er involveret, og som konsekvens heraf vil en psykopat sandsynligvis ikke være interesseret.

Den selv-reaktive attitude vil sjældent blive set hos psykopater, da psykopater ikke vil føle skyld eller anger på baggrund af andres krav til dem. Dermed vil de heller ikke føle sig ansvarlig for deres handlinger, ifølge Strawson, da de så skulle have opfyldt de andre to former for reaktive attituder. Strawson nævner hvordan det kun er i ekstreme situationer, at de

reaktive attituder suspenderes, som det er tilfældet hos en psykopat. Alle tre reaktive attituder er nært forbundet med det at være menneske og moralsk ansvarlig.

Piers Benn

Filosoffen Piers Benn, afslutter sin artikel med "*there probably is a condition of moral incapacity that is distinct from ordinary delinquency*" (Benn 1999, 13), og efterlader læseren med et ubesvaret spørgsmål omkring synet på psykopater og deres moralsk forkastelige handlinger. I hans artikel vurderer han Strawsons attituder i forhold til en psykopat og andre anti-sociale lidelser, og ser på, hvordan moral spiller en rolle indenfor dette område.

Enigheden mellem de to filosoffer strækker sig frem til, at psykopater har en forståelse for de moralske begreber, men ikke kan foregive moralske bekymringer overfor andre, og dermed i flere tilfælde ikke kan opfylde kravene til at kunne deltage i Strawsons reaktive attituder. Kort sagt, har psykopaten ikke den interpersonelle sensibilitet, til at kunne blive set som en moralsk agent. Benn spørger til forskellen mellem psykopaten som *a natural kind* eller som *a nominal kind*. Forskellen mellem det, at være født psykopat eller udviklet psykopat, menes at kunne gøre forskel på, hvordan man skal se psykopaten i forhold til moralsk ansvar. Men uanset om psykopaten er født med lidelsen eller ej, har moralsk ansvar eller ej, så er psykopater stadig agenter i samfundet. Samtidig er solidaritet og moralsk ansvarlighed en del af vores samfunds koncepter, normer og værdier.

Der findes flere former for anti-social adfærd, der kan ligne en psykopats, men graden af manglende moralske handlinger har sine grænser. Et yderligt eksempel kan være, hvis en kvinde vil slå sin mand ihjel, fordi hun synes, han fortjener det. Dog hvis der ligger en vrede bag denne handling, og vreden bunder i endnu flere følelser som "*wounded pride, resentment, envy, and schadenfreude*" (Benn, 1999, 5), så vil hendes attitude forstås i sammenhæng med Strawsons deltagende attituder. Kvinden i eksemplet vil, med sine følelser der ligger til grund for handlingen, ikke forstås som samvittighedsløs eller med en moralsk forkastelig adfærd.

Psykopaten vil ikke have samme bevæggrunde som kvinden i samme situation, men kan stadig have følelser som misundelse, vrede og had. Psykopaten vil derimod ikke, som kvinden, forstå de følelsesmæssige konsekvenser det kan have, samt det etiske problem der ligger i det, at slå et menneske ihjel. Dette vil være uanset om det er en impulsiv handling på

grund af vrede og aggressivitet, eller om der ligger en hensigt bag for at komme *over hvor gærdet er lavest*.

Forskellen fra Strawson, er Benns yderlige udsagn om, at psykopatens adfærd kan sammenlignes med adfærden i dyreriget. (Benn 1999, 12) For som dyrene mangler evnen til at handle i moralsk forstand, har psykopater samme mangler. På samme måde som en hund kan forstå, at den bliver straffet for noget den ikke skulle have gjort, kan psykopaten også forstå bevæggrunden, og ingen af de to skabninger vil blive berørt af budskabet med straffen *"and may be treated in ways in which normal people may never treat one another"* (Benn, 1999, 12). Spørgsmålet er således hvordan man skal behandle psykopater, når de ingen moralske bekymringer har. For hvor ekstremt skal man behandle psykopater? Hertil går grænsen dog for denne udlægning, for *"... we shall have reason to re-consider the view that psychopaths are not bad, but damaged"* (Benn, 1999, 12), og dermed afviger psykopaten fra dyret med sine hæmmede funktioner i amygdala. Benn mener, at psykopater har en vis moralsk forståelse, men er dog usikker på sammenhængen mellem den manglende moralske adfærd og deres moralske forståelse.

Både Strawsons og Benns teorier efterlader os uden en afklaring på psykopaters moralske ansvar. Diskussionen af Strawsons teori og Benns diskussion viser, at psykopaten ikke anses for at være moralsk ansvarlig, men samtidig på nogle punkter kan anses for at være moralsk ansvarlig. Psykopatens adfærd kan på den ene side forstås deterministisk, i og med at individets handlinger er baseret ud fra defekte mønstre i amygdala. Psykopaten vil ifølge Strawson og Benn kun have den objektive attitude i sociale relationer, men kan udvise en falsk reaktiv attitude afhængig af situationen. Derimod kan psykopatens adfærd også forstås i henhold til det faktum, at psykopaten til en vis grad har en moralsk forståelse, der kan tillægge psykopaten et ansvar. Denne forståelse bevæger sig væk fra den deterministiske tilgang, da det udfordrer ideen om, at det neuropsykologiske er essentielt for vurderingen af psykopatens moralske ansvar. Det er nu efter en sammenkobling mellem fænomenforståelsen og Strawsons teori muligt at uddybe diskussionen med teorierne af Galen og Frankfurt samt Fischer og Ravizza.

Psykopatens mekanisme og selvkontrol

Det kan virke overbevisende, at enhver person er ansvarlig for de handlinger han/hun udfører uanset hvilken situation personen er i. Men ifølge Galen Strawson er der nogle forbehold man må tage, før man kan vurdere ansvar definitivt. Dette forklarer Galen via den naturalistiske tilgang til ansvar. Disse forbehold ifølge Galen, er de hændelser der sker i løbet af ens liv. Hændelser som er forudbestemt af tidligere begivenheder.

Galen tager udgangspunkt i den overvægtige Sam, der på trods af sit udseende ikke stopper med at spise kage. Den helt basale ide i den naturalistiske tilgang går ud på, at for at Sam kan være ansvarlig for sine handlinger om at spise kage, må han selv være skyld i disse og have haft muligheden for at handle anderledes. Hvis man overfører dette på psykopaten vil det sige, at for en psykopat kan være ansvarlig for sine handlinger, må han selv være skyld i disse. Hvilket man umiddelbart vil sige, at en psykopat er, ligesom alle andre mennesker må være det. Den naturalistiske tilgang og Galen prøver at modbevise dette, da han ikke mener, at Sam selv tager valget om at spise kage, og en psykopat vil på baggrund af defekten i hjernen eller andre faktorer heller ikke selv vælge hvordan han skal handle.

Ifølge Galens grundlæggende argumenter vil alle de handlinger, man foretager sig, være bestemt af hvem man er, og hvordan man er. For at være moralsk ansvarlig kræver det, at man er fuldstændig ansvarlig for hvem man er. Men man kan ikke være ansvarlig for, hvordan man er, fordi man ikke har skabt sig selv. Derfor har man heller ikke selv haft kontrol over alle de begivenheder, der er sket i ens liv. Heller ikke psykologiske faktorer som fx arv og miljø, der også foregår over ens kontrol. Men også mekanismer i hjernen der er anormale som fx ved en psykopat, kan betyde at man heller ikke selv kan være skyldig. Ifølge en deterministisk tankegang, vil man derfor ikke kunne stilles ansvarlig for noget, da man hverken selv har valgt hvem man er, hvem ens familie er, eller hvordan ens hjerne fungerer og ser ud, som set i den grå substans under neuropsykologien.

Alle de ting der sker gennem ens liv skal ses som en form for kædereaktion:

"We will soon realize that when Sam is eating the third piece of cake it is the result of a chain of causes and effects involving not just Sam's earlier experiences, but in fact events and states before Sam was born, such as genes and epigenetic influences. Sam simply eats the third piece of cake due to reasons that are ultimately beyond Sam's control(...)" (Marchmann:2013:68-69)

I forhold til en psykopat vil dette betyde, at en anderledes struktur i hjernen kan være en grund til måden, en agent handler på. Med neurovidenskabelig forskning er det blevet bevist, at den anormale hjerne veksler fra den normale og der er forskelle at spore i området for empati og tækning. Psykopaten vil altid mene, at de handlinger han udfører, er ham berettiget, også selvom det skader andre, idet en psykopat ikke evner at sætte sig i andre menneskers sted. En psykopat kan ikke føle empati for andre, og denne manglen på empati er ifølge Galen ganske naturligt en del af en deterministisk proces, man som agent er en del af igennem livet. Da man ikke selv har valgt at mangle empati, eller kunne have mulighed for at tilvælge følelsen, kan man ikke være skyldig i, ikke at udvise den.

Derfor vil psykopaten ud fra Galens synspunkt ikke kunne stilles til ansvar, da hans handlinger overstiger hans selvkontrol og er forårsaget af andre faktorer. Derudover kan psykologiske hændelser, fx i barndommen som svigt, også være årsag til, at psykopati kan opstå, men disse er også forårsaget af andre ting, som agenten på samme måde ikke selv er skyld i.

Galen er det man kalder en hård determinist. Han argumenterer med sin tilgang for, at fri vilje og dermed moralsk ansvar ikke kan eksistere, og derfor kan hverken Sam eller en psykopat stilles ansvarlig for sine handlinger. Dette er uafhængigt af, om determinismen er sand eller falsk. En psykopat kan være født med den såkaldte anormale hjerne, hvor strukturer i hjernen afviger fra den normale, men kan også tilegne sig de psykopatiske træk igennem udvikling. Lige meget hvad, vil psykopaten ifølge Galen ikke selv være skyld i dennes adfærd, da ingen er komplet fri til selv at vælge.

Harry Frankfurt

Hvis man skal forstå Frankfurts teori i forhold til en psykopat, som gør skade på et andet menneske (fysisk eller psykisk), skulle man måske tro, at vedkommende ville have et andetordensønske om, ikke, at ønske, at opføre sig sådan. Dog viser undersøgelser i forbindelse med psykopater, at en psykopat ikke vil have et andetordensønske om, ikke at ønske at gøre skade på andre, da de typisk vil pålægge andre skylden. Grundet den mangel de har, når man taler om, at tage ansvar for ens egne handlinger. (Dahl 1999, 70).

Dette specificer karakteristika nr. 8 i diagnosesystemet DSM-IV også: ”*Mangel på anger som viser sig ved at være ligegyldig over for eller rationalisere det at have såret, mishandlet eller stjålet fra andre*” (Dahl 1999, 67). Således vil en psykopat, altså være ligeglad med at såre en anden, og vil dermed ikke have et ønske om, ikke, at ønske, at gøre dette. Det medfører, at en psykopat ifølge Frankfurt vil besidde et moralsk ansvar.. Ikke engang, det faktum, at psykopater blandt andet er deterministisk disponerede ud fra strukturerne i hjernen samt ud fra den sociale arv - gør nogen forskel for Frankfurt. Hans ansvarsteori, tager således ikke højde for tidligere årsager, som kan være medbestemmende faktorer til hvordan vi handler. Frankfurt fokuserer, blot på, hvordan man som individ, ønsker at handle.

Dog kan man spørge sig selv om, hvorvidt en person – i dette tilfælde en psykopat, ville have valgt, at handle som vedkommende gjorde, hvis det ikke var for forudgående hændelser og omstændigheder. Hvis ikke en psykopat havde haft en opvækst med eksempelvis misbrug, ville psykopaten så have valgt, at skade et andet menneske? Således virker det som om, at de andenordensønsker og den identitet vi har, alligevel er bestemt af en kombination af tilfældigheder og arv. Dette er dog ikke relevant ifølge Frankfurt.

Fischer og Ravizza

Når Fischer og Ravizzas kommer med et bud på moralsk ansvar, tager de udgangspunkt i reason-responsiveness. De sætter fokus på, at det moralske ansvar kræver en vis følsomhed overfor de tidligere omtalte mekanismer, samt at mekanismerne er agentens egne.

Man kunne som udgangspunkt nemt antage, at en kleptomani ikke kunne anses som værende følsom over for de givende mekanismer, da kleptomaner lider af en mental dysfunktion. Dog kunne man forstille sig, at selv en kleptomani ville holde sig fra at stjæle, hvis han eller hun var overbevist om, at man kom i helvede for at stjæle. Det samme kunne man forstille sig i forbindelse med en psykopat. Selvom psykopatens hjerne også har en mental dysfunktion, ville man kunne forstille sig, at psykopaten i en mulig verden (under andre omstændigheder) havde valgt anderledes. – F.eks. afholdt sig fra at manipulere, hvis det betød at han blev belønnet med en kæmpe pengesum. Det medfører, at man i lyset af Fischer og Ravizzas teori, ville anse psykopaten for, at være følsom over for mekanismer.

Marchmann pointerer samtidig også at: ”*The individual must see himself as an agent: he must see that his choices and actions are efficacious in the world*”. (Marchmann 2013, 12).

Psykopaten bliver beskrevet inden for psykologien, som et ofte kløgtigt individ der er udmærket klar over, hvad samfundet anser som værende rigtigt og forkert.

Eksempelvis, tager psykopaten hver dag tager tøj på, når han eller hun bevæger sig udenfor en dør – han tilpasser og indordner sig her under samfundsnormen. Men når han manipulerer, lyver eller begår andre ugerninger, som anses for at værende umoralske, strider hans handlinger imod de normsæt som samfundet er bygget op om. Psykopaten, indordner sig, altså kun under de samfundsnormer han finder passende, selvom han er udmærket klar over hvad der forventes af ham som borger. Grundet hans manglede empati, synes han derfor, bare, at være ligeglad. På baggrund af dette, kan man argumentere for, at psykopaten er velvidende i forbindelse med hvad der anses for, at være acceptabelt. Dog bliver det kringlet, når Fischer og Ravizza også pointerer, at:

”(...) The individual must accept that he is a fair target of the reactive attitudes as a result of how he exercises his agency in certain contexts, and that it is not an arbitrary matter what those contexts are”. (Marchmann 2013, 12)

For, at psykopaten er ansvarlig, kræver det også, at han anser andre folks (herunder samfundets) ”reaktive attituder” som værende berettigede og fair overfor ham. Men i og med, at psykopater er følsomme over for kritik, og har utrolig svært ved at se deres egne fejl, vil de højst sandsynligt projektere skylden over på andre - eller på samfundet og dets tanke og - regelsæt. Derfor kan man argumentere for, at psykopaten med sin egocentriske tankegang (i det her tilfælde), ikke vil leve op til Fischer og Ravizzas teori, da han med stor sandsynlighed vil mene, at det er samfundet og alle andre der er noget galt med.

Derudover, skal mekanismen være agentens egen for, at man som agent, kan blive holdt moralsk ansvarlig. Og med udgangspunkt i den viden vi har om psykopatens hjerne via neuropsykologiske, kan man diskutere, i hvilket omfang mekanismen er psykopatens egen. (Mekanisme skal i denne sammenhæng blandt andet forstås ved psykopatens kognitive strukturer, der har betydning for psykopatens valg og handlinger).

Man ved fra MRI-scanninger, at psykopatens hjerne adskiller sig fra ”normale menneskers” hjerner. De væsentlige forskelle bunder i manglende empati, skyldfølelse, samt evnen til at føle frygt og angst. Derved kan man sige, at psykopatens mekanismer på forhånd er ”plantet der”. (På samme måde som en mekanisme var blevet plantet i Judiths hjerne). Derved, er deres vilkår i forbindelse med valg og handlinger (på baggrund af deres mekanismer)

anderledes end normale menneskers, hvorfor deres forudsætninger for at handle, er determineret. Så selvom mekanismerne er psykopatens egne, er de stadig blevet ”plantet der” af den genetiske arv så at sige.

Derfor kan man diskutere, hvorvidt det er psykopaten egen mekanisme, da psykopaten ikke har haft nogen indflydelse på denne. Samtidig kan man inddrage de sociale faktorer, herunder miljø og opdragelse – altså de ydre faktorer som kan påvirke individet. Heller ikke disse, har agenten haft den fulde magt over, selvom disse faktorer i høj grad, har været med til at forme ham eller hende som person.

Derfor mangler Fischer og Ravizza i deres ansvarsteori, at tage højde for, henholdsvis den biologiske, samt den sociale arv, da disse begge er medvirkende faktorer til måden agenten handler og agere på.

Det mest plausible bud

Hvis en psykopat voldtog en kvinde, vil vi vurdere at personen havde taget et valg og dermed have selvkontrol, hvorved vi ville finde psykopaten moralsk ansvarlig. Men hvis det er anomaliteter i hjernen, der er skyld i dette, er psykopaten så stadig ansvarlig eller kan han fritages ansvaret på baggrund af de biologiske - samt psykologiske og deterministiske årsager? Vi vil nu, med udgangspunkt i vores analyse og diskussion, forsøge at give det mest plausible bud på psykopaters moralske ansvar.

I lyset af at psykopater til en vis grad har en determineret hjerne og ofte har haft en opvækst præget af en form for misbrug i en eller anden grad, som belyst tidligere i projektet – kan der argumenteres for, at de ikke er moralsk ansvarlige, idet de ikke har kapaciteten til at skabe overensstemmelse mellem deres adfærd og de moralske krav. Dette bud kan begrundes ud fra Galens tilgang til moralsk ansvar, hvor alle agentens handlinger er udenfor egen kontrol. Determinismen spiller hermed en afgørende rolle for buddet på, hvorvidt man er moralsk ansvarlig. Dette kan sættes op mod Frankfurt, der i sin diskussion kommer frem til det resultat, at arv og miljø ikke spiller en rolle i forståelsen af det moralske ansvar. Dermed vil psykopaten i dette lys være moralsk ansvarlig. Frankfurts teori betyder at psykopaten igennem sin sande identitet selv har kontrol over sin adfærd og valg. Således spiller determinismen ikke en rolle i forhold til moralsk ansvar for Frankfurt, ligesom determinismen ligeledes er uden betydning for Strawsons tilgang til moralsk ansvar. Strawsons teori om reaktive attituder betyder, at eftersom psykopater ikke tager del i disse og opfatter deres omgivelser objektivt,

vil psykopater ikke have et moralsk ansvar i forbindelse med deres handlinger. Således er der både argumenter for og imod at psykopater skulle være moralsk ansvarlige.

Hares psykopattjekliste og den neuropsykologiske forståelse viser, at psykopater er uempatiske og rationelle individer. Dog har psykopater følelser som spænding og glæde, der kan fungere som drivkraft for deres adfærd. De må derfor interessere eller bekymre sig for deres egen spænding og glæde, mens kedsomhed skal undgås. Derudover besidder psykopater evnen til at ræsonnere, i og med at de ikke er psykotiske eller sindssyge, og dermed har et realistisk billede af virkeligheden. I lyset heraf kan der argumenteres for, at psykopaten godt kan forstå de moralske krav, men ikke vælger at handle i tråd med disse, fordi kravene kan gøre det besværligt for dem at opnå glæde og spænding hurtigst muligt og dermed ikke nødvendigvis tilgodeser dem personligt. Dermed ville psykopaten stadig være fri og i stand til at kunne vælge anderledes, og har derfor mulighed for at blive set som moralsk ansvarlige ifølge Frankfurt. Psykopater har altså mulighed for at vælge anderledes og dermed fx ikke voldtage en kvinde, men selvom de har denne mulighed i kraft af, at de kender til samfundets moralske regelsæt, vælger de at handle i tråd med deres egen interesse – i dette tilfælde at få stillet deres umiddelbare seksuelle behov – og gøre det alligevel. Dog ville psykopaten sandsynligvis, hvis vedkommende fx modtog en million kroner for ikke at voldtage denne kvinde lade være, hvorfor psykopater ifølge Fischer og Ravizza er følsomme overfor reason-responsiveness.

Med udgangspunkt i ovenstående mener vi, at det mest plausible bud, der kan forklare en psykopats moralske ansvar, vil være en blanding af Galen og Frankfurts teori, med Strawsons teori om de reaktive attituder som skelet. Galen har den styrke, at han tager højde for arv og miljø - og dermed psykopatens hjerne, der er konstrueret anderledes og til en vis grad determineret - mens Frankfurts teori tager højde for det faktum, at psykopaten ved, at der eksisterer et moralsk regelsæt, men ikke nødvendigvis følger det og ikke ville handle anderledes, selv hvis de havde muligheden for det. Der er således stadig ting, der taler for og imod psykopaters moralske ansvar, hvorfor vi ikke har fundet frem til en filosofisk teori, som alene kan forklare psykopaters moralske ansvar.

Konklusion

I første del af vores projekt har vi dannet os en forståelse for psykopater ud fra deres karaktertræk, adfærd, baggrund og hjerne. Vi er således kommet frem til at lidelsen bunder i flere faktorer og kan beskrives ud fra flere årsager – både psykologiske og neurologiske. Vi har i den første del derfor kunnet konkludere, at lidelsen ikke blot handler om psykopatens psykiske tilstand, men også hvordan den opstod, samt hvordan den kan blive påvirket i forskellige situationer. Således er psykopatens hjerne determineret til en vis grad fra fødslen, men selvom man er disponeret for at udvikle psykopati, skal der ske noget i opvæksten, som fx misbrug eller omsorgssvigt, som videreudvikler lidelsen. Vi er ligeledes kommet frem til, at på trods af psykopatens determinerede hjerne, har de et realistisk billede af virkeligheden og lider dermed af en svær personlighedsforstyrrelse, men er ikke sindssyge.

Vores andet del omhandler moralsk ansvarlighed. Vi har arbejdet med forskellige filosofiske teorier, som har forskellige tilgange til moralsk ansvar. Dette har lagt op til en diskussion om, hvorvidt og i hvilken grad, psykopater har moralsk ansvar.

Ved at overføre de filosofiske teorier på psykopaten, er vi kommet frem til forskellige udfald af vores projekt: Ifølge Strawson kan psykopater ikke være moralsk ansvarlig, da de ikke tager del i de reaktive attituder. Psykopater vil behandle deres omgivelser med en objektiv attitude, ligesom individer i deres omgivelser vil behandle dem med den objektive attitude, hvis de vel at mærke ved, det er en psykopat, de interagerer med. Galen Strawson mener ligeledes ikke, at psykopater er moralsk ansvarlige, da han er hård determinist. Ifølge Galen er alt determineret og skyldes tidligere begivenheder, således er ingen mennesker moralsk ansvarlige. Harry Frankfurt derimod tager højde for tidligere hændelser og determinisme. Ifølge Frankfurt er psykopater moralsk ansvarlige, da de, selv hvis de havde valget, ikke ville handle anderledes. Dermed har de ikke et andetordensønske om ikke at ønske at handle, og således er det deres sande identitet. Fischer og Ravizza har to grundlæggende krav til en agents moralske ansvar, hvoraf psykopater kun opfylder den ene af de to idet de er følsomme overfor reason-responsiveness, men eftersom mekanismen ikke nødvendigvis er deres egen, er det ikke givent hvorvidt psykopater er moralsk ansvarlige.

Således er vi kommet frem til det mest plausible bud på psykopaters moralske ansvar, som tager hensyn til både psykopatens determinerede hjerne og baggrund, samt tager højde for det

faktum, at de kender det moralske regelsæt, men ikke følger det. Dermed har vi konkluderet, at det mest plausible bud en blanding af Galen og Frankfurt med Strawson i bagehovedet.

Således kan vi konkludere, at psykopater ikke kan betragtes som fuldt ud ansvarlige for deres handlinger bl.a. pga. deres determinerede hjerne og opvækst, men heller ikke nødvendigvis skal fritages fuldstændig for ansvar, da de sandsynligvis ikke ville handle anderledes, hvis de fik muligheden for det.

Perspektivering

Hvis vi skulle have arbejdet videre med dette projekt ville det være oplagt, at tage fat i behandlingsaspektet af psykopati, herunder et specielt fokus på kriminalitet samt fængselsstraffe. Dette fokus kunne bidrage til en interessant og relevant diskussion i forhold til det etiske spørgsmål om moralsk ansvar. Her kunne man f.eks. diskutere, om straffen i forbindelse med psykopater skulle nedsættes, såfremt udgangspunktet er, at man som psykopat ikke er moralsk ansvarlig for sine handlinger. I modsat tilfælde kunne man diskutere om straffen skulle skærpes, hvis man derimod konkluderede, at psykopater er moralsk ansvarlige for deres handlinger, hvorfor de vælger at handle bevidst, på en måde der strider imod samfundsnormen. I sidstnævnte tilfælde kunne man forestille sig, at en skærpet straf ikke ville ændre psykopatens måde, at tænke og handle på, men at de derimod forsat ville begå sig, på en måde der strider i mod loven så snart de løslades. I forbindelse med dette, kunne man se på de fem strafferationaler, herunder hvorfor vi straffer og er årsagen til dette overhovedet retfærdig? Som udgangspunkt straffer vi samfundets individer, når de bryder med de gældende love og regler. Men er det fair, at straffe psykopater, hvis de begår en kriminel handling, på baggrund af faktorer, de ikke selv er herre over (herunder den biologiske og sociale arv)? Herved kunne det være interessant, at diskutere et alternativ til den måde vi straffer på.

Et alternativ til en fængselsdom af kriminelle psykopater kunne f.eks. være en behandlingsdom. Som nævnt tidligere optræder psykopati i højere grad hos mænd, hvorfor det ville være væsentligt, at fokusere på årsagen til dette samt eventuel behandling. Som nævnt tidligere fremgår det, at psykopati både skyldes samspillet mellem gener, en form for biologisk hjerneskade, samt arv og miljø, hvorfor man kan diskutere, i hvor stor en grad psykopaten er et produkt af den tid han eller hun lever i. Heraf hvor stor en rolle den sociale

arv og miljø spiller i udviklingen af psykopati, for et individ der allerede er genetisk disponeret for psykopati? Man ved, at størstedelen af psykopater er mænd, hvorfor et skærpet fokus i forhold til opdragelsen af manden som ”den stærke beskytter”, samt dén som skal forsørge familien, kunne være relevant. F.eks. om det er forkert, at ”videreavle” den sociale forståelse af manden som køn, herunder som værende den der kan beskytte (slås) og forsørge (økonomi), når denne forståelse strider imod den etik og moral vi i den vestlige kultur lever efter. Med det menes der, at det hovedsagligt er mænd, som lærer, at slås og skyde - eksempelvis i militæret. Også på jobmarkedet er det typisk også mænd som ses i de højere stillinger, altså stillinger som kræver man er hårdfør. Dog kan man betvivle, om det overhovedet er muligt at behandle psykopati? Man kan argumentere for, at en mulig behandling af psykopati ville spare samfundet for en masse besvær, men i alle disse overvejelser kommer økonomi ind i billedet. For at kunne behandle psykopati ville dette kræve, at man fandt ud af hvilke af de kriminelle der er psykopater, hvorfor man derfor højst sandsynligt ville have svært ved, at behandle psykopater som ikke gør opmærksomme på sig selv. Dette vil både være tidskrævende og højst sandsynligt have store omkostninger for samfundet, hvorfor man må opveje disse op i mod omkostningerne af at have en indsat siddende.

Hvis man alligevel antog, at en behandlingsdom af psykopati vil være det mest effektive, er det så muligt, at tilpasse psykopater således, at de ikke er et problem for samfundet og dets medborgere? Her kunne man fokusere på at operere med forbyggende metoder, som eksempelvis tager udgangspunkt i fosterdiagnostik, og på baggrund af dette vurdere hvorvidt fosteret var disponeret for psykopati. Hvis dette blev en realitet og man antog, at alle nyfødte skulle scannes kunne man diskutere hvis fosteret f.eks. havde ’kriger-genet’ om det ville være i orden at vælge barnet fra?

Såfremt vi havde arbejdet videre med opgaven er disse eksempler på hvordan det ville være muligt at opnå et mere konkret bud på psykopaters moralske ansvar samt en eventuel yderligere forståelse af, hvordan man kan behandle psykopater

Litteraturliste

Bøger:

Dahl, Alv A. (1999): *Charmør og Tyran – Et indblik i psykopaternes og ofrenes verden*. 1 udgave. 1. Oplag. Munksgaard: København.

Fosgaard, Toke m.fl. (2012): *Den social hjerne*. 1. udgave, 1. Oplag. Hjerneforum: København

Guul, Michael Adam Cho m.fl. (2012): *Hjerne & Psykiatri i professionel praksis*. 1 udgave. ViaSysteme: København

Poulsen, Henrik Day m.fl. (2006): *Psykiatri – en grundbog*. 2 udgave. Redaktion, Munksgaard: Danmark.

Poulsen, Henrik Day m.fl. (2003): *Psykopater – når mennesker bliver hensynsløse og farlige*. 1. Udgave. Munksgaard: Danmark

Internet:

Web 1

Anissimov, Michael: wiseGEEK: ” *What Is the Prefrontal Cortex?* ”

Opdateret: 30/11-2013. Lokaliseret: 12/10-2013. Hentet på: www.wisegeek.com

Direkte link: <http://www.wisegeek.org/what-is-the-prefrontal-cortex.htm>

Web 2

Blair, R. James R.: The British Journal Psychiatry: ” *Neurobiological basis of psychopathy* ”

Opdateret: 16/04-2002. Lokaliseret: 13/10-2013. Hentet på: www.bjp.rcpsych.org

Direkte link: <http://bjp.rcpsych.org/content/182/1/5.full?sid=9db6805b-33e0-4516-aedf-dd83eac3d46f>

Web 3

Den Store Danske: *Kompatibilisme*

Opdateret d. 17/02-2009. Lokaliseret d. 20/10-2013. Hentet på: www.denstoredanske.dk

Direkte link:

http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Sprog/Fremmedord/kl-ko/kompatibilisme

Web 4

Doyle, Bob. *Free will – the scandale in philosophy. (E-bog)*.

Opdateret d. 19/06-2011. Lokaliseret d. 5/11-2013. Hentet på:

www.informationphilosopher.com

Direkte link: http://www.informationphilosopher.com/books/Free_Will_Scandal.pdf

Web 5

Eshleman, Andrew: *Moral Responsibility*.

Opdateret d. 18/11-2009. Lokaliseret d. 7/10-2013. Hentet på www.plato.stanford.edu

Direkte link: <http://plato.stanford.edu/archives/win2009/entries/moral-responsibility/>

Web 6

Gregory, S. Et al: *Psychopathy linked to brain abnormalities*.

Opdateret d. 8/5-2012. Lokaliseret d. 4/11-2013. Hentet på: www.kcl.ac.uk

Direkte link: <http://www.kcl.ac.uk/iop/news/records/2012/May/The-antisocial-brain.aspx>

Web 7

Gregory, Sarah m.fl.: *The Antisocial Brain: Psychopathy Matters: A Structural MRI Investigation of Antisocial Male Violent Offenders*.

Opdateret d. 7/5- 2012. Lokaliseret d. 15/11-2013. Hentet på:

www.archpsyc.jamanetwork.com

Direkte link:

<http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=1149316&link=xref#ArticleInformation>

Web 8

Illustreret Videnskab: *Hvad er en psykopat?*

Fra udgave: IV nr. 7, 2000. Lokaliseret d. 29/10-2013. Hentet på: www.illvid.dk

Direkte links: <http://illvid.dk/spoerg-os/hvad-er-en-psykopat>

Web 9

Jadczyk, Arkadiusz, Laura Knight-Jadczyk: *Psychopath vs. Antisocial Personality Disorder and Sociopathy. Discussion Excerpts: Robert Hare*.

Opdateret: 16/4-2009. Lokaliseret d. 14/11-2013. Hentet på: www.cassiopaea.com
Direkte link: http://www.cassiopaea.com/cassiopaea/psychopathy_aspd_sociopathy.htm

Web 10

Wikipedia: *Fri vilje*

Opdateret d. 22/07-2013. Lokaliseret d. 20/10-2013. Hentet på: www.wikipedia.dk
Direkte link: http://da.wikipedia.org/wiki/Fri_vilje

Web 11

King's College London: *"Psychopathy linked to brain abnormalities"*

Opdateret 08/05-2012. Lokaliseret 12/10-2013. Hentet på: www.kcl.ac.uk
Direkte link: <http://www.kcl.ac.uk/iop/news/records/2012/May/The-antisocial-brain.aspx>

Web 12

Nielsen, Anne Kjær: *Sara delte dobbeltseng med en psykopat.*

Opdateret d. 20/2-2010. Lokaliseret d. 28/10-2013. Hentet på: www.dr.dk
Direkte link: <http://www.dr.dk/P1/Feature/Udsendelser/2010/01/18113314.htm>

Web 13

Thomsen, Henrik S.: *MR-skanning af hjernen.*

Opdateret d. 26/10-2010. Lokaliseret d. 4/11-2013. Hentet på: www.sundhed.dk
Direkte link: <https://www.sundhed.dk/borger/sygdomme-aa/undersoegelser/undersoegelser/mr/mr-skanning-af-hjernen/>

Web 14

Wikipedia: *Hare, D, Robert.*

Opdateret d. 9/9-2013. Lokaliseret d. 9/11-2013. Hentet på: www.wikipedia.dk
Direkte link: http://en.wikipedia.org/wiki/Robert_D._Hare

Web 15

Heffner Media Group: *Psychiatric Disorders - Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition (DSM-IV)*

Lokaliseret d. 16/10-2013. Hentet på: www.allpsych.com
Direkte link: <http://allpsych.com/disorders/dsm.html>

Web 16

Fallon, Jim: *Exploring the mind of a killer*

Filmed 2009, posted jul 2009 Lokaliseret d. 2/11-2013. Hentet på: www.ted.com

Direkte link: http://www.ted.com/talks/jim_fallon_exploring_the_mind_of_a_killer.html

Web 17

Aagaard Poulsen, Andreas Peter: *Er de fleste psykopater mænd*

8. maj 2013 kl. 09:38 Lokaliseret d. 2/11-2013 Hentet på: videnskab.dk

Direkte link: <http://videnskab.dk/sporg-videnskaben/er-de-fleste-psykopater-maend>

Web 18

Nysten, Stine: *Kriger gen lurer i hver tredje mand*

3. juni 2010 kl. 15:59 Lokaliseret d. 2/11-2013 Hentet på: www.videnskab.dk

Direkte link: <http://videnskab.dk/krop-sundhed/kriger-gen-lurer-i-hver-tredje-mand>

Web 19

Wolchover, Natalie: *Natural born killer*

16. oktober 2010 Lokaliseret d. 3/11-2013 Hentet på: www.factodiem.com

Direkte link: <http://www.factodiem.com/2010/10/natural-born-killer.html>

Artikler:

Benn, Piers (1999). *Freedom, Resentment and the Psychopath*. *Philosophy, Psychiatry & Psychology* 6, 1: 29-39.

Fischer, J.M. & Ravizza M. (1998) *Morally responsible people without a freedom*. Uddrag fra bogen *Responsibility and Control: A Theory of Moral Responsibility* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998)

Marchmann, Martin Andersen (2013). *Obesity and personal responsibility* fra PhD opgaven *Health, personal responsibility, and distributive justice*. Department of Media, Cognition, and Communication. Philosophy Section: Copenhagen University

McKenna, Michael (2011) *Contemporary compatibilism: mesh theories and reason
responsivness theories* chapter 9. Oxford Handbooks

Strawson, P. F. (1962) *Freedom and resentment*. Proceedings of the British Academy, vol. 48.

Bilag

Projektteknik – En kritisk refleksion over gruppens arbejdsproces og kursets indhold

I refleksionen over vores arbejdsproces, har vi benyttet kursuslitteratur fra bogen *”Projektarbejdets kompleksitet – viden, værktøjer og læring”*, af Anita Mac og Peter Hagedorn-Rasmussen (Red.), omhandlende det at forholde sig akademisk, samt det at fungere som en gruppe. Det har i gruppen hele tiden være klart, at for at få det bedste udbytte ud af vores projektarbejde, har kommunikation og det sociale aspekt været en vigtig faktor.

Effektive gruppemøder

En af de ting der kræves for at fungere som en gruppe, er blandt andet at holde effektive møder, hvilket grundbogens kapitel 9 ”Effektfulde projektmøder” forklarer nærmere. Det er vigtigt at gruppen finder et fælles formål før mødet, således at man ikke spilder unødigt tid. Inden mødets start er det en fordel, at alle gruppens medlemmer på forhånd er klar over hvad mødet kommer til at handle om. På den måde har alle de bedst mulige forudsætninger for at møde forberedt op og være deltagende. Derudover er det vigtigt at vise engagement og motivation, motivere hinanden og være konstruktive. Møderne er et fælles initiativ, derfor skal man ikke kun tænke på sig selv, men også på de andre i gruppen – alle tager ansvar og hensyn til hinanden. Afslutningsvis er det nødvendigt at man føler sig tryk i sin gruppe, så man derved tør træde i karakter og ytre sin fulde mening, positiv såvel som negativ.

Der forklares to vigtige faktorer, som man skal være opmærksom på, for at skabe et godt møde, nemlig først og fremmest mødekæden og herunder mødefacilitering. Mødekedden er en metodemodel til at være opmærksom på, hvad der er relevant (giver værdi) for et møde både før, imens og efter. Første fase er før-perioden, og består af forberedelse til mødet. I forberedelsen kan det være en god ide, at gøre sig klar på, hvad mødet skal dreje sig om, og hvad der skal være på dagsordenen. Dette kan både være omkring opgaven som helhed eller indhold, det der er skrevet indtil videre (herunder feedback) eller tidsplanen osv., der skal snakkes om, samt hvorfor det er relevant, og hvordan det skal gøres.

Under afholdelsen af mødet, er det en god ide at have en facilitator, til at ’vejlede’ gruppe-medlemmerne igennem mødet, og klargøre dagsorden, samt skabe ro og overblik. Dette kan

indebære, at sikre at alle får den nødvendige feedback fra resten af gruppen, omkring det der er blevet skrevet.

Ved opfølgning af mødet (sidste fase) går det ud på, at skabe et overblik over, hvad mødet betød og gav af udbytte for alle. Dette kan være vigtigt så alle føler, at mødet har skabt mening og en effekt for videre arbejde og forståelse. (Mac og Hagedorn-Rasmussen 2013, 155-163)

I forhold til vores egen forberedelse og produktivitet på vores gruppemøder, er det tydeligt at se en markant forbedring. I kapitel 9 lyder en overskrift: ”dårlige møder giver dårlige resultater” (Mac og Hagedorn-Rasmussen:2013:154). Dårlige møder var noget vi med tiden lærte at være opmærksomme på, efter vi fik en forståelse for hvor betydningsfulde de er. På de første af vores møder var vi alle mindre kritiske, idet vi ikke kendte hinanden. Samtidig havde vi svært ved at danne os et overblik over opgavens omfang, og derfor virkede hele processen uoverskuelig. Vi var ikke gode nok til at have hjemmearbejdet i orden (før-perioden), og derfor haltede vores gruppemøder også. Derudover stødte vi på en forhindring, da to af gruppens medlemmer valgte at droppe ud af universitetet i begyndelsen af arbejdsprocessen. Dette har været tidskrævende både for os selv, projektets fremgang og for især vores gruppemøder. Dette var en af grundene til, at vi tog imod tilbuddet om coaching. Disse coaches gav os redskaber til at fungere bedre som gruppe og lærte os at blive bedre til at formidle kritik og tage imod den.

Tekstforståelse og notetagning

I forbindelse med at vores projekt var filosofisk, har det været givende at læse grundbogens kapitel 12 ”Læs, skriv og forstå – om notetagning i projektarbejdet”, deriblandt omhandlende produktiv tekstlæsning. Ifølge bogen er tekstlæsning relevant for selve projektets skrivning, men det er også vigtigt at læsningen giver et udbytte under gruppearbejde således, at alle medlemmer danner en samlet forståelse, kan reflektere, diskutere, være kritiske og skabe mening i fællesskab om teksterne. Hertil fortæller bogen at man kan ”*skrive for at kommunikere, og for at forstå og tænke*” (Mac og Hagedorn-Rasmussen 2013, 201), altså at tage noter til tekster har betydning for udbyttet af teksterne. Samtidig udfordrer dette vores arbejdshukommelse til at hente viden fra langtidshukommelsen – det fremmer pointer og lagrer igen i langtidshukommelsen, så det bliver lettere i andre situationer. En god ide er at bruge de tre faser: forberedelse, læse/skrive og opsamling. Der snakkes hertil om henholdsvis lineære og nonlineære noter (eks. Mindmap) og Cornell-modellen (Mac og Hagedorn-Rasmussen 2013, 209). Herudover kan man anvende parafrasering og resumering. Dog har det været en svær opgave, da vores filosofiske tekster både er

engelsksproget og har været kringlet formuleret. Vi har derfor brugt lang tid på at læse og forstå disse. De tre faser der nævnes har været svære for vores gruppe at opfylde, da vores forberedelser ikke har været grundige nok, idet de filosofiske tekster har været for svære at forstå. Det var først senere hen i processen, at vi for alvor fik noget produktivt ud af vores opsamlings. Dette skyldes, at vi benyttede os af sekundær litteratur, der gav os en bedre forståelse for vores primær litteratur.

At forholde sig akademisk

Til et af projektteknikkurserne er der blevet fokuseret på det at forholde sig akademisk. Vi har til denne del læst teksten *"At forholde sig akademisk – om opgaveskrivning på lange videregående uddannelser"* af Lars Geer Hammershøj.

Ifølge Hammershøj betyder det en særlig måde hvorpå man forholder sig til, som han kalder det; sagen eller stoffet på. Han siger at det er ikke selve viden og ens kompetencer der er i fokus, men det er måden hvorpå man tilegner sig viden og udvikler de kompetencer man nu måtte have. (Hammershøj 2008, 4)

"At forholde sig akademisk er nemlig hverken en videnstilegnelses- eller kompetenceudviklingsproblematik, men en dannelsesproblematik." (Hammershøj 2008, 5)

Hammershøj lægger vægt på, at det at forholde sig akademisk hverken drejer sig om at få mere viden eller udvikle flere evner, men det essentielle er, at ændre den måde man plejer at forholde sig til stoffet på. Denne akademiske forholdelsesmåde orienterer sig efter *ex-puts* (*Exput* (dannelsesperspektiv): Ændret måde at forholde sig på), som er det der ligger 'ud over' videnstilegnelse, kompetenceudvikling og omhandler, hvordan man forholder sig til viden og udvikler kompetencer.

Det handler om måden hvorpå man må forholde sig til sig selv og faget, og tanken om at overskride den allerede eksisterende faglige videnshorisont. Bare fordi man følger visse formkrav, er det ikke ensbetydende med, at man skriver akademisk. Det er derimod omvendt. Formkravene er en følge af den akademiske måde at forholde sig på. (Hammershøj 2008, 5)

Man skal selvsagt også forholde sig akademisk specifikt i forhold til problemformuleringen.

Problemformuleringen er en ledende tråd, der skal lede læseren hen mod hvad det er for en viden der mangler og ønskes undersøgt. *"for som nævnt er opgaveskrivning ikke forskning, men en øvelse i at forske"* (Hammershøj 2008, 12) Selve hensigten med problemformuleringen er vigtig, da det er

netop denne, der styrer resten af ens opgave. Problemformuleringen styrer hvilken retning, opgaven skal gå i, på hvilke områder den skal afgrænses og hvordan stoffet skal disponeres efter relevans. I beslutningen om den ene eller den anden teori, har det været med et spørgsmål om, om denne kan være en hjælpende hånd til at besvare problemformuleringen. Den skal ses som en form for vejledende agent, frem til konklusionen på opgaven. (Hammersøj 2008, 12) I vores problemformulering præsenterer vi, hvad det er for en faglig tradition og problematik, vi vil sætte os ind i ('Med udgangspunkt i psykopatens hjerne og personlige udvikling...') og opfylder dermed den saglige dimension, mens vi også formulerer et spørgsmål der mangler svar på inden for denne problematik (... Med udgangspunkt i psykopatens hjerne og personlige udvikling, er psykopaten moralsk ansvarlige for deres handlinger?). Ligeledes har vi i vores problemfelt introduceret problemstillinger og teorier, og har ved hjælp af disse indkredset os til en problemformulering.

Det er vigtigt for den akademiske måde at forholde sig på, at have struktur. Selve indledningen er vigtig, da det er her man indkredser, hvad der er problematikken, og fortæller igennem problemformuleringen, hvad man vil forsøge at transformere og undersøge. Indledningen tager forskud på de to træk, som opgaven handler om at udfolde. Først det at sætte sig ind i den faglige tradition og dernæst den fagligt relevante problemstilling. (Hammershøj 2008, 12)

Hvis man benytter sig af en empirisk undersøgelse, skal man redegøre for, hvorfor og hvilke faglige metoder og teorier man finder relevante at benytte sig af. Derefter analyseres det materiale, som undersøgelsen har resulteret i. Hvis det er en teoretisk undersøgelse, skal man redegøre for, hvilke faglige traditioner denne teori måtte tilhøre, og med en indledning tydeliggøre, hvordan man vil arbejde sig frem. For at undersøge teorien, må man fremstille og analysere den (begreber, argumenter, påstande og pointer). I et forsøg på at transformere den samme tradition, skal man diskutere sit resultat af analysen ved at sammenligne sine resultater med den allerede eksisterende forskning. Derudover kan man også i en diskussion sætte påstande fra den ene teori op mod påstande fra den anden teori. En sådan diskussion stiller man op, for at kunne vurdere sine fundne pointer, der kan bruges til at besvare og konkludere på sin problemformulering og evt. nå frem til noget at perspektivere videre på. (Hammershøj 2008, 12-14)

I og med at vi skulle forholde os akademisk til opgavens struktur, har vi lagt vægt på, at vores problemformulering har skullet danne grundlagt for selve opgaves struktur, og være den styrende faktor i vores opgave, samt vejlede os i, hvordan vi har skullet gribe opgaven an. Derudover har det

været vigtigt, at det valgte materiale har haft det rette faglige indhold. Vi har undervejs måtte fravælge noget valgt materiale, da vi mente, at det ikke levede op til det ønske vi havde om opgavens struktur. I vores diskussion sammenligner vi forskellige filosofiske teorier og deres bud på moralsk ansvar, som vi stiller op imod allerede eksisterende forskning, i form af psykologi og neuropsykologi.

Faldgrupper

Hammershøj nævner det at 'genfortælle teori' og det 'at mene noget' som to typiske faldgrupper i en opgaveskrivning, hvor mange tror at det er dét, det handler om. Problemet i dette er, at 'referatet' bliver styret af ens kilder i stedet for problemformuleringen, der gerne skulle være den styrende faktor gennem hele opgaven.

Den anden faldgruppe, det 'at mene noget' er farligt i en opgaveskrivning. Fordi man ved at mene noget, kommer med sin egen subjektive holdning til emnet. Man kommer på den måde til at stille sig 'uden for' det man netop har læst, og vurderer det i forhold til en selv.

I den akademiske forholdelsesmåde vurderer man sagen indefra, forstået på den måde, at man lægger de faglige kriterier til grund for vurderingen i diskussionen. Her handler det om, at man gennem analyse, diskussion, vurdering, kritik og konstruktion skal komme frem til en ny faglig viden og indsigt. (Hammershøj 2008, 15-16)

Hvis vi tager udgangspunkt i Hammershøjs to eksempler på, hvordan man *ikke* forholder sig akademisk – ”at genfortælle noget” og ”at mene noget”, har vi selv erfaret, at vi let kom til at mene alt for meget selv, da vi let lod os rive med. Man har næsten altid en egen mening om næsten alt og derfor kan man ”glemme”, at holde sine argumenter objektive. Det kan også let blive et subjektivt billede på et emne, hvis man glemmer at referere, hvilket vi har lært er meget væsentligt. Vi har selv oplevet, at vi er ”kommet til” at skrive uakademiske tekster, og vi er som gruppe klar over, at vi selv har haft en tendens til at forholde os lidt for subjektivt, specielt i starten af projektskrivningen.

I starten af processen lavede vi en tidsplan for hele forløbet, der skulle give os overblik og skabe struktur for projekts fremgang. Tidsplanen er en plan for, hvilke punkter i opgaven der skal være afklaret og færdige til en bestemt dato. Dette kan indfries med fx diagram eller milestone-planlægning. Det vi gjorde var, at skrive en tidsplan i punktform som vi hele tiden forsøgte at følge

så vidt det var muligt. Vi erfarede dog, at det ikke altid var muligt at overholde de fastsatte deadlines. Vi var derfor nødt til flere gange i processen, at revurdere vores tidsplan og tilpasse vores deadlines alt efter hvor langt vi var i processen. Dette har medført, at vi på nogle tidspunkter har følt os mere presset, for at nå vores mål. På trods af dette har en tidsplan været en stor hjælp, da det har effektiviseret vores arbejde.

Al den fokus der har været på projektteknik kan og vil være en stor hjælp til de kommende projekter vi skal skrive, da vi alle nu er opmærksomme på, hvor meget forberedelse et godt projekt kræver. Vi er også klar over hvor meget tid og arbejde der generelt set ligger i projektskrivningen, og hvad en god dynamik i gruppen betyder for effektiviteten af arbejdet.